

UNIVERSITEIT TWENTE

Reis naar het verleden

Reminiscentiekoffers voor ouderen met
dementie

Isabel Nolte

Bachelorthese Psychologie
Positieve Psychologie & Technologie
Faculteit Gedragwetenschappen
Afstudeerbegeleiders:
Dr. J. Korte
Prof. Dr. G.J. Westerhof

2-1-2014

Voorwoord

Voor u ligt de bachelor thesis “Reis naar het verleden: Reminiscentiekoffers als hulpmiddel bij patiënten met dementie”. Deze thesis is geschreven in het kader van het afronden van mijn bachelor Psychologie aan de Universiteit Twente. De thesis vormt het sluitstuk van de studie en er komen vele aspecten in terug die in de loop van de studie aan bod zijn gekomen.

Met reminiscentie wordt het ophalen van herinneringen bedoeld, wat op verschillende manieren kan gebeuren. In dit onderzoek hou ik me bezig met de methode van reminiscentiekoffers. Doordat ik vooral in de klinische richting van psychologie geïnteresseerd ben, sprak mij dit onderwerp zeer aan. Het vak Narratieve Psychologie, wat zich bezig houdt met herinneringen, was voor mij een van de hoogtepunten van het curriculum. Verder heb ik door vrijwillige stages, zoals in mijn minor, al ervaring opgedaan in het werken met volwassenen, adolescenten en kinderen. Het leek mij daarom bijzonder interessant om me nu in mijn bacheloronderzoek bezig te houden met ouderen en me te verdiepen in de verschillende therapiemogelijkheden, zoals de methode van reminiscentiekoffers.

Ik heb tijdens het maken van deze thesis veel kunnen leren over het omgaan met ouderen met dementie. Tijdens het afnemen van de interviews in de woongroep van De Meergaarden in Eibergen, stond ik in direct contact met de groep dementerenden, die later met de reminiscentiekoffers zullen werken. Het was zeer interessant om een inzicht te krijgen in hun alledaagse leven maar ook in hun verleden.

De ervaring van mijn eerste begeleider, Jozanneke Korte, in het werken met ouderen was voor mij in dit onderzoek van grote waarde. Ik werd goed voorbereid op de gesprekken met de ouderen en kon achteraf goed nabespreken wat mijn moeilijkheden waren. Hiervoor wil ik mijn dank aan haar uitspreken. Tijdens mijn onderzoek voelde ik mij op een goede en inspirerende manier begeleid.

Tijdens de literatuurstudie kwam ik veel onderzoeken tegen van mijn tweede begeleider, Gerben Westerhof. Het was voor mij een bijzondere ervaring om met literatuur te mogen werken die voor een groot gedeelte door mijn begeleider werd geschreven.

Mijn dank gaat verder naar de medewerkers van Livio en museum De Scheper. Bij beide instellingen ben ik zeer vriendelijk ontvangen en werd het beste gedaan om mij bij mijn onderzoek te ondersteunen en te helpen.

Isabel Nolte: Reis naar het verleden: Reminiscentiekoffers voor ouderen met dementie

Ten slotte gaat mijn dank uit naar mijn ouders en mijn vriend, die mij tijdens en voor het maken van deze scriptie moreel ondersteund hebben. Zonder hun ondersteuning was het mij niet gelukt.

Mocht u nog vragen hebben na het lezen van deze scriptie nodig ik u uit om deze aan mij te stellen. Ik wens u veel plezier bij het lezen van deze thesis.

Hoogachtend,

Isabel Nolte

Samenvatting

Achtergrond: Dementie is een steeds vaker voorkomend probleem in de huidige samenleving. Remiscentietherapie is één van de meest populaire psychosociale therapie methodes voor dementerenden. Een nieuwe en innovatieve methode binnen de remiscentietherapie is de methode met remiscentiekoffers. Hiervoor worden koffers met voorwerpen uit het verleden gevuld. Aan de hand van deze koffers worden dementerenden getriggerd om herinneringen op te halen. Er is tot op heden geen onderzoek naar het effect van remiscentiekoffers gedaan. Dit onderzoek is opgezet om te achterhalen op welke manier deze methode in een specifieke groep van dementerende ouderen ingezet kan worden.

Methode: Voor dit onderzoek werden vijf dementerende ouderen uit een woongroep van een specifieke zorginstelling, drie medewerkers van deze zorginstelling en twee medewerkers van een museum geïnterviewd. De kwalitatieve analyse van deze interviews is mede door een bottom-up benadering uitgevoerd. De getranscribeerde interviews zijn bestudeerd en belangrijke fragmenten zijn geselecteerd. De fragmenten zijn in een codeerschema samengevat.

Resultaten: De voor de interventie betekenisvolle elementen kunnen in vier hoofdthema's samengevat worden: *Enthousiasme en Betrokkenheid, Belangen en Doelen, Doorvoering Interventie en Indeling Remiscentiekoffers*. De gevonden informatie pleit voor een inzet van acht themakoffers aan de hand van groepssessies. Deze sessies zullen begeleid worden door medewerkers van de zorginstelling en zullen een vast onderdeel worden van het maandschema van de woongroep.

Conclusie: Aan hand van de bevindingen kon een gefundeerd plan voor een interventie bij Livio De Meergaarden in 2014 opgesteld worden. De gevonden resultaten kunnen ook in andere zorginstellingen in Nederland toegepast worden. In vervolgonderzoek kan achterhaald worden in hoeverre de aanbevelingen, die in dit onderzoek gemaakt worden, in de praktijk haalbaar zijn en in hoeverre de uiteindelijke interventie succesvol is.

Summary

Background: Dementia is a rising problem in today's society. Reminiscence therapy is one of the most popular psychosocial therapy methods for people with dementia. A new and innovative method of reminiscence therapy is the method of reminiscence boxes. For this method boxes are filled with objects from the past to trigger dementia patients to get back memories. There is until today no research done with regard to the effect of reminiscence boxes. This research has the purpose to find out in which way the therapy method of reminiscence boxes can be implemented in a specific group of elderly with dementia.

Method: For this research five elderly people with dementia from a specific living group in a health facility, three employees of this facilities and two members of a museum were interviewed. The qualitative analysis of ten interviews is accomplished with a bottom-up analysis. The transcribed interviews are studied and important fragments are selected. The fragments are coded by means of a coding scheme.

Results: The elements from this research which are significant for the intervention can be summed up into four main themes: *Enthusiasm and Participation*, *Concerns and Aims*, *Implementation Reminiscence Boxes* and *Arrangement Reminiscence Boxes*. The encountered information speaks for the employment of eight theme based boxes in group sessions. Sessions will be lead by the employees of the health facility and will be a fixed part of the monthly schedule.

Conclusion: Trough the results, a valid plan for an intervention at Livio De Meergaarden in 2014 could be established. The encountered results can also be applied at other health facilities in The Netherlands. In further research the practicality of the recommendations made in this rapport can be figured out. Also it must be worked out if these recommendations lead to a successful intervention.

Inhoudsopgave

Inleiding	7
Methode.....	12
Deelnemers.....	12
Meetinstrument.....	12
Onderzoeksprocedure.....	14
Data-analyse.....	15
Resultaten.....	17
Discussie.....	27
Belangrijkste bevindingen.....	27
Overzicht: Geplande interventie.....	32
Aanbevelingen en beperkingen.....	34
Conclusie.....	37
Referenties.....	39
Bijlage	42
Bijlage 1: Interviewschema.....	42
Bijlage 2: Ingekort interviewschema voor de dataanalyse.....	44
Bijlage 3: Codeerschema.....	45
Bijlage 4: Resultaten interbeoordelaarsbetrouwbaarheidsanalyse.....	47
Bijlage 5: Themakoffers van Livio locatie De Cromhoff:.....	48
Bijlage 6: Lijst met themakoffers inclusief inhoud.....	52
Bijlage 7: Handleiding reminiscentiekoffers.....	55
Bijlage 8: Materialen voor de koffers.....	57

Inleiding

Op 13 september 2013 fietst Dirk de Haan uit Alkmaar met zijn team “Onvergetelijk” ongeveer 400km van Alkmaar naar Amersfoort om tegen dementie in actie te komen. Van 18 tot 22 september 2013, tijdens de internationale Alzheimer week, vindt in Breda een kunstexpositie over dementie plaats (Stadsblad Breda, 2013). Dementie staat meer dan ooit in het centrum van de aandacht. In Nederland is het aantal mensen met dementie tussen 2012 en 2013 met 6000 gestegen, naar 265.000 personen.

Dementie is een verzamelnaam voor aandoeningen die gekenmerkt worden door een combinatie van meervoudige stoornissen in verstandelijke vermogens, waaronder het geheugen, stemming en gedrag (DSM IV). Geheugenstoornissen zijn het meest bekende en prominente probleem bij dementie, maar er kunnen ook problemen zijn met andere vaardigheden. Desoriëntatie en stemmingswisselingen zijn een vaak voorkomend probleem. Gedragsveranderingen kunnen bestaan uit passiviteit of initiatiefverlies, maar er kan bijvoorbeeld ook onrust, agressie en ontremming optreden. Ook kunnen er stoornissen zijn bij het uitvoeren van allerlei dagelijkse handelingen, zoals aankleden of koffie zetten, of met taal, spraak, rekenen en het besef van tijd. Er kan gesproken worden van dementie als deze problemen samen voorkomen en zo ernstig zijn dat ze het functioneren in het dagelijks leven belemmeren (Sadock & Sadock, 2008). De meest voorkomende vorm van dementie is de ziekte van Alzheimer, een diagnose die ongeveer twee derde van alle dementie patiënten betreft. Patiënten met Alzheimer ervaren, door het progressieve verlies van zenuwcellen, acuut geheugenverlies en deels ook motorieke storingen. Een andere vorm van dementie is vasculaire dementie. Vasculaire dementie wordt veroorzaakt door een hersenbloeding of te weinig bloedtoevoer in de hersenen. Na de ziekte van Alzheimer is vasculaire dementie de tweede meest voorkomende vorm van dementie.

Een mogelijke en vrij nieuwe behandelingsvorm voor dementerenden is het werken met reminiscentiekoffers. In dit onderzoek zal er gekeken worden in hoeverre reminiscentiekoffers een toevoeging kunnen zijn in de behandeling van patiënten met dementie.

Het begrip reminiscentie heeft verschillende definities, afhankelijk van de context waarin het gebruikt wordt. In algemene zin beschrijft reminiscentie het bewuste of onbewuste proces van het ophalen van herinneringen aan zichzelf in het verleden (Buck & Levine, 1998). In de psychologie staat reminiscentie voor het, op min of meer levendige en gevoelsgeladen wijze, ophalen van herinneringen aan gebeurtenissen uit het verleden (Van Puyenbroeck, 2006). In

klinische zin wordt er vaak een vorm van hulpverlening mee bedoeld, waarbij het ophalen van herinneringen centraal staat (Bohlmeijer, Roemer, Cuijpers & Smit, 2003).

Over het algemeen bestaat de opvatting dat reminiscentie noodzakelijk is om “succesvol” ouder te worden (Butler, 1963). Onderzoek heeft aangetoond dat mensen van alle leeftijden reminisceren, waarbij op te merken is dat het fenomeen voornamelijk bij oudere mensen is onderzocht (Webster, 2002). Er worden acht verschillende functies van reminiscentie onderscheiden (Webster, 1999). Deze functies kunnen in drie clusters worden ondergebracht. De functies die behoren tot de zelf-positieve reminiscentie zijn identiteitsvorming, het oplossen van problemen en de voorbereiding op de dood. Deze functies dragen op een positieve manier bij aan het behoud en de ontwikkeling van het zelf. Het opheffen van verveling, de herbeleving van bitterheid en het behoud van intimiteit tellen tot de tweede factor, de zelf-negatieve reminiscentie. In deze laatste factor gaat het om het gebruik van herinneringen in relaties met anderen. Deze functies van reminiscentie dienen op een negatieve wijze het behoud van het zelf. Onderwijzen en informeren vormen een derde factor, de sociale reminiscentie. Terwijl adolescenten en jongvolwassenen het vaakst gebruik maken van de herbeleving van bitterheid, de vorming van identiteit en het oplossen van problemen, maken ouderen het meest gebruik van de functies onderwijzen/informeren en het converseren. (Bohlmeijer, Steunenberg & Westerhof, 2011).

Onderzoekers hebben zich in het verleden in het bijzonder gericht op reminiscentie bij ouderen met dementie (Tadaka, 2007; Brokker & Duce, 2000). Hierbij lag de focus voornamelijk op het verbeteren van cognitieve functies en levenskwaliteit, waarbij de vooruitgang in het uiten van emotie en een betere algemene stemming centraal stonden.

In een *review* van Woods, Spector, Jones, Orrell en Davies (2005) werden verschillende onderzoeken betreffende reminiscentie bij dementie vergeleken. In alle onderzoeken werd een positief effect van reminiscentie op dementerende ouderen gevonden, zowel binnen individuele als groepsessies. In de behandelde onderzoeken was sprake van een significante verbeteringen in stemming, maar ook in cognitieve vaardigheden. Ook verzorgenden gaven aan dat er minder sprake van spanningen bij de ouderen was en er verbeteringen in algemeen functioneren plaats hadden gevonden. De positieve effecten van de beschreven interventies hielden voor vier tot zes weken aan.

Naast algemene studies over de effecten van reminiscentie bij dementerende ouderen, is er ook onderzoek gedaan naar de samenhang tussen reminiscentietherapie en depressie bij dementie. In een studie van Goldwasser, Auerbach en Harkins (1987) werden 27

dementerenden in een zorginstelling in drie groepen ingedeeld, waarvan een groep reminiscentie-groepstherapie kreeg, een groep ondersteunende groepstherapie en een groep geen behandeling kreeg en als controle groep diende. Hierbij werden positieve effecten van de reminiscentie-therapie op de mate van depressie gevonden.

Een bijzonder uitgebreide studie over het effect van reminiscentietherapie op dementerenden is de studie van Wang (2007). De deelnemers, allen dementerende ouderen in een instelling in Taiwan, werden twaalf weken lang met integratieve reminiscentietherapie behandeld. In een wekelijkse sessie werden de deelnemers aangemoedigd om negatieve gebeurtenissen uit hun verleden te accepteren, oude conflicten op te lossen en op positieve gebeurtenissen te focussen. De sessies hadden elk een ander thema, zoals “vroege jeugd”, “muziek”, “smaken van vroeger” of “prestaties”. Voor elke sessies waren er verschillende voorwerpen, zoals speelgoed voor “vroege jeugd” of zoete aardappels als typisch voedsel voor “smaken van vroeger”. Deze voorwerpen werden aan de ouderen voorgesteld en ze hadden de mogelijkheid om gemeenschappelijk met de groep herinneringen op te halen. Verzorgenden gaven voor en na de interventie een externe inschatting van het emotionele welzijn van de deelnemers. Aan het einde van de interventie ervoeren de ouderen een verhoogde zelfwaarde en verhoogde algemene tevredenheid in vergelijking met de controlegroep. In deze studie werd onderscheid gemaakt tussen de ziekte van Alzheimer en vasculaire dementie. Deelnemers met de ziekte van Alzheimer ervoeren significante verbeteringen in sociale vaardigheden. De deelnemers trokken zich minder terug in vergelijking met de deelnemers uit de controlegroep. Dezelfde effecten konden bij patiënten met vasculaire dementie geobserveerd worden. Bij hen was hiernaast ook een verbetering in cognitieve functies op te merken. De positieve effecten van de interventie hielden aan voor ongeveer 6 maanden; hierna was het effect uitgewerkt. Langdurige therapie zou het positieve effect van actieve reminiscentie eventueel kunnen verlengen. Voor zowel cognitieve als ook emotionele functies werd significante vooruitgang gevonden, waardoor aangenomen mag worden dat reminiscentietherapie een positief effect op de levenskwaliteit van dementerende ouderen heeft.

Een andere methode voor het inzet van reminiscentie bij ouderen is het gebruiken van reminiscentiekoffers. Deze methode werd in Nederland door Aleid van der Meer (1997) in vorm van een project geïntroduceerd. In een reminiscentiekoffer bevinden zich voorwerpen uit het verleden, die het doel hebben herinneringen bij de gebruiker op te halen. Hierbij kan gedacht worden aan foto's, muziek, voelmateriaal, alledaagse apparaten, afbeeldingen et cetera. Werken met een reminiscentiekoffer kan ouderen helpen om in contact te blijven met

hun eigen verhaal. Hierdoor wordt het bewaren van een eigen identiteit ondersteund en wordt verder een verbinding gecreëerd tussen het verleden en het heden (Huysmans, 2007). Omdat vooral patiënten met dementie door hun ziekte vaak een groot deel van de eigen identiteit verliezen kan het gebruik van reminiscentiekoffers goed van toepassing voor hen (van Loon, 2006). De methode met reminiscentiekoffers, namelijk het ophalen van herinneringen aan de hand van voorwerpen uit het verleden, lijkt in veel punten op de themasessies in het onderzoek van Wang (2007). Doordat het bij themasessies om een tijdelijke therapie gaat, blijft het effect tevens tijdelijk. Ook de effecten in de door Woods et al (2005) beschreven studies hielden slechts vier tot zes weken aan. Reminiscentiekoffers daarentegen kunnen onderdeel worden van het inventaris van een zorginstelling en zo vast deel uitmaken van het leven van de bewoners. Het voordeel van het gebruik van reminiscentiekoffers ten opzichte van themasessies is het langdurige effect van reminiscentiekoffers.

Naast een verbetering van de levenskwaliteit van het individu kan reminiscentie ook positieve uitwerkingen op sociale relaties binnen een groep hebben, als deze in groepstherapie wordt gebruikt (Jonsdottir, Jonsdottir, Steingrimsdottir, & Tryggvadottir, 2003). Zowel voor dementerenden als voor niet dementerende ouderen werden positieve effecten op het sociale omgaan met anderen vastgesteld, nadat zij deelgenomen hebben aan een vorm van reminiscenstherapie (Woods et al, 2005). De methode met reminiscentiekoffers kan zowel individueel als ook in groepsverband ingezet worden wat deze methode veelzijdig maakt.

Aan de hand van de beschreven studies wordt verwacht dat het gebruik van reminiscentiekoffers een positief effect heeft op sociale en cognitieve vaardigheden van ouderen met dementie. Dit zou een verbeterde levenskwaliteit, onder andere door minder depressieklachten, als gevolg kunnen hebben. Verder zou het patiënten met dementie een perspectief kunnen bieden bij het omgaan met hun ziekte, doordat de eigen identiteit gesterkt wordt door herinneringen aan het verleden op te halen en eventueel te delen met anderen.

Op dit moment is er voor zover bekend nog geen onderzoek naar het effect van reminiscentiekoffers op dementerende ouderen. Hierin ligt ook het vernieuwende aspect van het onderzoek. Deze studie kan een bijdrage leveren aan het introduceren en verder verspreiden van de methode met reminiscentiekoffers in Nederland.

Dit onderzoek heeft als doel het introduceren van de methode met reminiscentiekoffers in de locatie “De Meergaarden” van zorginstelling Livio, Eibergen. Hierbij zal gebruik gemaakt worden van voorwerpen uit museum De Scheper in Eibergen. Het is de bedoeling dat de reminiscentiekoffer uiteindelijk een onderdeel zal gaan vormen van het behandelaanbod bij

dementerenden in De Meergaarden. Hierbij zal gekeken worden wat de beste manier is om de koffer binnen de instelling te introduceren, welke vorm van inzet het beste toepasbaar is (bijvoorbeeld individuele of groepsessies) en welke voorwerpen de koffer zou bevatten. Hierbij zal ook aandacht besteed moeten worden aan de mogelijkheden van het gebruik van één algemene koffer of meerdere thema- of tijdsperioden-gespecificeerde koffers.

Methode

Bij het in kaart brengen van het gebruik van reminiscentiekoffers bij ouderen met dementie van de zorglocatie De Meergaarden in Eibergen werden uitsluitend kwalitatieve methoden toegepast. Door middel van semi-gestructureerde interviews werd onderzocht of reminiscentiekoffers een capabele uitbreiding op het behandel aanbod voor de dementerende ouderen in De Meergaarden kunnen vormen.

Deelnemers

De deelnemers in dit onderzoek ontvangen zorg van Livio, een zorginstelling met meerdere locaties in Enschede, Haaksbergen en Eibergen. Iedereen die zorg nodig heeft of “werk wil maken van zijn of haar vitaliteit” kan bij Livio terecht (livio.nl). Dit onderzoek richt zich op de locatie De Meergaarden in Eibergen, een woon- en zorgcentrum met 111 appartementen voor ouderen. Door in een appartement op deze locatie te wonen hoeven patiënten ook bij toenemende zorgvraag niet te verhuizen naar een verpleeghuis. Zowel verzorgingshuiszorg als verpleeghuiszorg kunnen op de locatie in de appartementen van de ouderen geboden worden.

De deelnemers voor dit onderzoek zijn ouderen met dementie, die bij Livio behandeld worden. Het gaat hierbij om een specifieke woongroep van de locatie De Meergaarden, Eibergen, bestaande uit acht bewoners. De leeftijd van de deelnemers ligt tussen de 85 en 94 jaar met een gemiddelde van 89 jaar. Van de woongroep waren vijf bewoners bereid om aan de interviews deel te nemen. De uiteindelijke interventie zal echter alle acht bewoners betreffen.

Naast de bewoners van de woongroep in De Meergaarden werden ook drie medewerkers van Livio en twee medewerkers van het museum De Scheper geïnterviewd. Hiervoor werd gekozen om een zo compleet mogelijk beeld van de verschillende belanghebbenden te verkrijgen. De groep van medewerkers van Livio bestond uit één van de teamleiders van de woongroep, een sociaal cultureel werker van De Meergaarden en één vaktherapeute van Livio. De twee geïnterviewden van het museum zijn beiden bestuursleden van het museumbestuur.

Meetinstrument

Vanuit de literatuurstudie kon een eerste indruk verkregen worden welke onderwerpen voor de interventie van belang zouden kunnen zijn. Naar aanleiding van gesprekken met de begeleiders van zowel de Universiteit Twente als Livio werd een interviewschema opgesteld

voor een semigestructureerd interview. Dit is in de bijlage van dit verslag toegevoegd (bijlage 1).

Bij dit onderzoek werden zowel bij de uiteindelijke doelgroep voor de interventie, namelijk de ouderen, als bij de actief betrokkenen, namelijk de medewerkers van Livio en Museum De Scheper, interviews afgenomen. Doordat er tussen de geïnterviewden verschillen zijn in voorkennis, niveau van cognitief functioneren en taalgebruik is er voor semigestructureerde interviews gekozen. Ook moest er bij de formulering van de vragen rekening gehouden worden met de verschillende belangen van de deelnemers. Ondanks het vaststaande schema moesten er bepaalde vragen tijdens het afnemen van de interviews aangepast worden, zodat deze op de deelnemers van toepassing waren en in een taalmatig passend niveau geformuleerd waren. Ook kon er op deze manier ruimte gegeven worden voor eventueel nieuwe onderwerpen.

Als volgt worden de verschillende thema's besproken die de inhoud van de interviews beelden.

Enthousiasme en Betrokkenheid

In het eerste gedeelte van het interview werden algemene vragen gesteld betreffende het project reminiscentiekoffer. Hierbij werd gevraagd in hoeverre de bevrageerde al van het project had gehoord en hoe hij of zij erover dacht. Ook werd de betrokkenheid van de geïnterviewde achterhaald. Vraag één van het interviewschema heeft betrekking tot dit thema.

Belangen en doelen

De tweede en derde vraag van het interviewschema houden zich bezig met het duidelijk maken van de belangen en doelen van de deelnemers bij het project reminiscentiekoffers. Hierbij werd aandacht besteedt aan zowel de persoonlijke belangen van de deelnemers als ook de belangen en doelen van de betrekkelijke organisaties, zoals Livio of museum De Scheper.

Uitvoering interventie

De vragen vier en vijf gaan over de praktische uitvoering van de interventie. De gestelde vragen gaan over de uiteindelijke doelgroep voor het gebruik van reminiscentiekoffers en de methode waarin reminiscentiekoffers gebruikt zullen worden. Hierbij werd aandacht besteed aan de vereiste materialen voor het samenstellen van de koffers, aan het concrete gebruik van de koffers en aan de personen die bij het gebruik ervan betrokken zullen worden. Er werden vragen gesteld over voorkeuren van de betrokkenen zelf, betreffende bijvoorbeeld de vorm van de interventie: Zien zij meer een groepssessies voor zich of juist individuele gesprekken? Moeten de ouderen zelf het initiatief nemen en iets uit de koffers pakken of worden er

activiteiten betreffende de reminiscentiekoffers georganiseerd? Ook de praktische kant van de interventie werd aan de hand van de interviews beschouwd. Er werden vragen over de mogelijkheden van een interventie binnen Livio gesteld, maar ook over de capaciteiten van museum De Scheper wat betreft het samenstellen van de reminiscentiekoffers.

Indeling Reminiscentiekoffers

Een ander punt waaraan in de interviews aandacht besteed werd is de vraag naar de indeling van de koffers. Er werd gevraagd of het in de ogen van de geïnterviewde zinvol is om met bepaalde thema's of perioden te werken of dat het beter is om één algemene koffer in te richten.

Bij alle vragen was er de mogelijkheid om door te vragen om meer informatie te verkrijgen. Hiervoor zijn op het interviewschema doorvraag-mogelijkheden toegevoegd, zoals "Hoe ziet u dit precies?", of "Kunt u hier misschien een voorbeeld van geven?".

Pretest

Voordat het interviewschema werd geïmplementeerd, werd er eerst een pretest uitgevoerd. Tijdens de pretest is een interview gehouden met twee personen, een van 27 jaar (1) en een van 85 jaar (2), die niet deel uit maakten van het onderzoek, maar wel informatie hadden over de plannen om reminiscentiekoffers in een zorginstelling te implementeren. De personen werd gevraagd om (1) uit het perspectief van een medewerker van Livio en (2) uit het perspectief van een oudere uit de PG groep van Livio te antwoorden.

De pretest werd uitgevoerd om een aantal redenen: In eerste instantie was de pretest bedoeld als praktijkoefening voor de onderzoeker. Verder konden op deze manier eventuele praktische problemen van het interviewschema opgespoord kunnen worden. Ook de structuur van het interview kon op de proef gesteld worden voordat er daadwerkelijk interviews werden afgenomen. Daarnaast kon er een inschatting worden gemaakt van de duur van het interview.

De resultaten van de pretest waren vooral van praktische aard en hadden weinig betrekking op de inhoud van het interviewschema. Onduidelijke formuleringen werden aangepast en er werd een aanvullende vraag betreffende de naam en de functie van de geïnterviewde toegevoegd. Ook werd de vraag of de geïnterviewde toestemming gaf voor de opname van het interview opgenomen in het interviewschema.

Onderzoeksprocedure

Door een van de begeleiders van dit onderzoek bestond al contact met de De Meergaarden van zorgcentrum Livio. Na een eerste bezoek aan de locatie werden via de mail afspraken

gemaakt voor interviews met de ouderen van de PG groep binnen Livio, De Meergaarden. Verder werden er afspraken gemaakt met de medewerkers van De Meergaarden en het Museum De Scheper. Ook werd er een afspraak gemaakt met de vaktherapeute Livio, omdat zij al ervaring heeft met het gebruik van reminiscentiekoffers.

Voor het begin van elk interview werd de deelnemer volledige anonimiteit gegarandeerd en werd er toestemming gevraagd voor het opnemen van het interview met een voice recorder.

De gemiddelde duur van een interview was ongeveer 15 minuten. De duur van de interviews met de bewoners van De Meergaarden waren echter significant korter dan de interviews met de medewerkers van Livio en het museum. Terwijl de gemiddelde duur van de interviews met de dementerenden bij acht minuten lag, duurden de interviews met de medewerkers gemiddeld 23 minuten. Alle interviews zijn afgenomen door dezelfde onderzoeker, tevens auteur van deze scriptie.

Data-analyse

Na afname van alle interviews was de eerste stap het letterlijk transcriberen van alle opgenomen gesprekken. Het identificeren van patronen in de verzamelde data is het hoofddoel van kwalitatief onderzoek (Patton, 1990).

Om orde in de data te krijgen werd in eerste instantie alle data verwijderd die irrelevant voor het onderzoek was. Aansluitend werd er in Excel een “analysematrix” gemaakt. Aan iedere vraag uit het interviewschema werd een uniek nummer toegekend, om te gebruiken in de matrix ter vervanging van de complete vragen. Bij de analyse viel op dat sommige vragen vaak niet afzonderlijk beantwoord werden. Hierdoor konden bepaalde gedeeltes van de vragen uit het interviewschema uiteindelijk samengevat worden tot één vraag. Het hele interview werd op deze wijze ingekort tot acht hoofdvragen met enkele subvragen. Dit ingekorte schema kan in de bijlage teruggevonden worden.

Vervolgens werd in de analysematrix per respondent de essentie van het antwoord op iedere vraag opgeschreven. Indien de respondenten interessante uitspraken deden die later in de resultaten gebruikt zouden kunnen worden, werden die antwoorden als letterlijke citaten vanuit de transcripties in een apart Word-document genoteerd. Het bijbehorende vraagnummer uit het interview werd erbij gezet. Aan de hand van deze methode was het mogelijk om een globaal overzicht over de genoemde thema's te verkrijgen.

Om de gegevens verder te analyseren werd open gecodeerd. Hiervoor werd de data uit de interviews onderverdeeld in fragmenten. De gekozen fragmenten waren meestal

zinseenheden, zoals van het begin van een zin tot een komma of een volledige zin. Hierbij werd erop gelet dat een afzonderlijk fragment een betekenisvol geheel vormt. Deze fragmenten werden met behulp van ATLAS.ti afzonderlijke codes toegekend. Hierbij werden de interviews onderling met elkaar vergeleken zodat fragmenten met dezelfde inhoud dezelfde code toegekend kon worden. Nieuwe data kon vervolgens aan de hand van de gevonden codes ingedeeld worden. Indien nodig konden codes hierbij gesplitst of synonieme codes samengevat worden tot één code. Uiteindelijk werden clusters van bij elkaar horende codes gemaakt en deze onderverdeeld in hoofdthema's, categorieën, subcategorieën en labels. Aan de hand van deze indeling werd een codeerschema gecreëerd (zie bijlage 3).

Nadat er aan alle fragmenten afzonderlijke codes toegekend waren kon met behulp van ATLAS.ti een overzicht verkregen worden welke thema's hoe vaak genoemd werden in de interviews en hoe veel individuele personen een bepaald thema aanspraken.

Om te onderzoeken of het gevonden labelingsysteem geldig is werd een andere onderzoeker gevraagd om, als tweede beoordelaar, één van de interviews aan de hand van het codeerboek in te delen in gelabelde thema's. De tweede beoordelaar was een student communicatiewetenschappen, die van tevoren werd ingelicht over het onderwerp. Om de interne consistentie tussen de beoordelaars te onderzoeken is een interbeoordelaarsbetrouwbaarheidsanalyse uitgevoerd. De gevonden coëfficiënt van Cohen's kappa is .84 (zie bijlage 4). Dit laat zien dat er een zeer goede overeenstemming is tussen de twee beoordelaars in de codering van de fragmenten.

Resultaten

De verkregen resultaten zullen aan de hand van het eerder opgestelde codeerschema besproken worden. Door het codeerschema wordt een eerste indicatie van relevante hoofdonderwerpen zichtbaar.

Voor het onderzoeken van de resultaten werd het ingekorte interviewschema (zie bijlage 2) aangehouden. In dit ingekorte schema is de essentie van de vragen van het interview aangegeven zodat een overzichtelijke analyse mogelijk was. Aan de hand hiervan zijn per vraag labels vastgesteld. Hiervoor werden alle gegeven antwoorden per vraag beschouwd en samengevat in sleutelwoorden of categorieën.

Er zijn voor dit onderzoek vier grote thema's gevonden: 1. *Enthousiasme en Betrokkenheid*, 2. *Doelen en belangen*, 3. *Uitvoering interventie* en 4. *Indeling reminiscentiekoffers*.

De volgende tabel geeft een overzicht van de vier gevonden thema's en bijhorende categorieën en subcategorieën. Daarachter is telkens het aantal fragmenten per label en het aantal personen, dat uitingen over het thema maakte, genoteerd. Bij het aantal personen werd in de tabel geen onderscheid gemaakt tussen de bewoners en de medewerkers. In de volgende analyse wordt echter bij ieder thema expliciet genoemd hoeveel van de bewoners en hoeveel van de medewerkers een bepaald thema noemden.

Thema	Categorie	Subcategorie	Label	Aantal fragmenten	Aantal personen	
Enthousiasme en Betrokkenheid	<i>Kennis over het project</i>	Bekend met het project?	<i>Wel bekend</i>	9	5	
			<i>Niet bekend</i>	3	3	
		Betrokkenheid	<i>Initiatiefnemer</i>	2	2	
			<i>Vanaf begin betrokken</i>	5	4	
			<i>Later betrokken</i>	1	1	
		Enthousiasme	<i>Enthousiast</i>	25	8	
<i>Niet enthousiast</i>	5		3			
Belangen en doelen	<i>Belang organisatie</i>	Intern		12	5	
		Extern		6	2	
	<i>Persoonlijke belangen</i>	Zelfontwikkeling		5	3	
		Niet persoonlijke belangen		9	4	
	<i>Doel van het project</i>			4	3	
Uitvoering interventie	<i>Doelgroep</i>		<i>PG groep De Meergaarden</i>	3	3	
			<i>Dementerenden</i>	5	3	
			<i>Andere doelgroep</i>	5	3	
			<i>Passieve begeleiding</i>	7	2	
	<i>Vorm van inzet</i>	Begeleiding	<i>Actieve begeleiding</i>	14	4	
			Vrijwillig/verplicht	<i>Vrijwillig</i>	6	4
				<i>Verplicht/gestructureerd</i>	4	1
	Individueel/groep		<i>individueel</i>	11	5	
			<i>In groepsverband</i>	18	6	
			<i>combinatie</i>	5	4	
<i>Facilitair</i>			12	5		
<i>Conditie</i>		<i>Onderhoudsmatig</i>	4	1		
		<i>Educatief</i>	14	3		
		<i>Vrijwilligers</i>	5	3		
<i>Betrokken personen</i>		<i>Familie/mantelzorgers</i>	19	4		
		<i>Medewerkers Livio</i>	19	4		
		<i>Medewerkers museum</i>	11	2		
		<i>Algemene koffer</i>	4	1		
Indeling koffers	<i>Thema koffers</i>	Algemeen/Thema's	<i>Themakoffers</i>	7	4	
			<i>Consumptiegoederen</i>	16	5	
		Thema's	<i>Oorlog</i>	8	3	
			<i>Huishouden</i>	15	7	
			<i>Boerenleven</i>	18	6	
			<i>Werk</i>	10	4	
			<i>Gezin</i>	4	2	
			<i>School</i>	8	4	
			<i>Mannen</i>	2	2	
			<i>Vrouwen</i>	4	3	
			<i>Tijdsepisoden</i>	7	2	
			<i>Overige thema's</i>	13	4	
			<i>Negatieve thema's</i>	13	4	

tabel 1: overzicht thema's en categorieën

In de volgende paragraaf worden de gegeven antwoorden per vraag behandeld en worden belangrijke verschillen en overeenstemmingen tussen deze besproken.

Enthousiasme en Betrokkenheid

Van alle bevroegde personen waren er vijf bekend met het project en vijf hadden er nog niet van gehoord. De vijf personen die er nog niet van gehoord hadden, hoorden uitsluitend bij de groep van dementerenden uit De Meergaarden. Er kan dus geconcludeerd worden dat alle actief betrokken personen van de geplande interventie met reminiscentiekoffers gehoord hadden, terwijl bij de ouderen nog niet voldoende voorlichting erover plaats heeft gevonden. Dit zou echter ook aan hun geheugenproblemen kunnen liggen.

De meeste van de actief betrokken deelnemers zijn vrijwillig en vanaf het begin bij het project betrokken. Over de initiatiefnemer van het onderzoek heerste onenigheid. Één van de bevroegden, de vaktherapeute van Livio, wees zichzelf als initiatiefnemer aan, terwijl de museumbestuurleden een ander bestuurslid als initiatiefnemer aanwezen. De sociaal cultureel werker van Livio wees hetzelfde bestuurslid en zichzelf als initiatiefnemers aan. Er kon dus niet duidelijk achterhaald worden, door wie het project daadwerkelijk opgezet is, maar er is wel sprake van betrokkenheid. Enkel één van de medewerkers van het museum kwam “noodgedwongen” bij het project terecht, als onderdeel van haar functie in het museumbestuur. Echter maakte ook deze deelnemer duidelijk dat zij het project wel belangrijk vindt: “En ik vind het wel heel belangrijk dat het gebeurt, dus...”.

Er zijn 25 uitspraken gemaakt die erop duiden dat de geïnterviewden *enthousiast* zijn over het project met reminiscentiekoffers. Dit staat tegenover vijf uitspraken die aangeven dat de bevroegde *niet enthousiast* over het project is. Zowel de positieve als de negatieve opmerkingen zijn gemaakt door de actief betrokkenen en de ouderen. Van de ouderen uitten drie zich enthousiast over het project (“...oh dat zou ik wel leuk vinden, ja!”), terwijl twee aangaven dat ze er “niet zo vol” van zijn. Bij de actief betrokkenen het project met groot enthousiasme ontvangen. Vooral de vaktherapeute van Livio De Cromhoff, waar reminiscentiekoffers al jaren in gebruik zijn, uitte zich erg positief: “Ik zou het heel erg leuk vinden als het Livio-breed wordt ingezet, omdat het gewoon een goed middel is” en “Het is heel leuk...het werkt!”. Ook de medewerkers van Livio De Meergaarden en van het museum De Scheper gaven hun enthousiasme tijdens de interviews meerdere malen aan (“...ik was eigenlijk wel al meteen vanaf het begin [...] wel heel enthousiast...”, “...ik vind dat wel leuk. Ik vind de materie leuk.”, “...en dan vind ik dit een heel mooi project.”). Er kan geconcludeerd

worden dat alle actieve deelnemers van het project gehoord hadden en de meerderheid van de tien bevroegden enthousiast over de methode met reminiscentiekoffers zijn.

Belangen en doelen

Bij de vragen naar de belangen en doelen werd duidelijk dat er in de antwoorden vaak geen verschil werd gemaakt tussen belangen en doelen. Er zijn in totaal maar vier uitspraken die betrekking hebben tot het doel van het project, terwijl 32 uitspraken gaan over de belangen. De ouderen werd de vraag over belangen en doelen niet gesteld, waardoor hier alleen antwoorden van de medewerkers van Livio en museum De Scheper besproken zullen worden.

Bij de belangen werd er in de vraagstelling in het interview verschil gemaakt tussen *persoonlijke belangen* en *belangen van de bijhorende organisatie*, in dit geval museum De Scheper of Livio. De uitspraken betreffende organisationele belangen werden onderverdeeld in uitspraken over *externe* en *interne* belangen. Alle actieve deelnemers, dus medewerkers van Livio en museum De Scheper, noemden vooral interne belangen van hun organisatie. De drie medewerkers van Livio vermeldden zelfs uitsluitend interne belangen. De meest genoemde belangen betreffen het welzijn van dementerenden: “...en ja dat ze zich hier in huis, binnen Livio, binnen De Meergaarden en waar dat ook gebruikt wordt, dat ze zich veilig voelen en geborgen en dat ze ook voelen dat ze mee kunnen praten, mee kunnen denken over iets.” In deze en andere uitspraken wordt duidelijk dat het grootste belang van de actief betrokkenen ligt bij de levenskwaliteit van dementerenden. Enkel de medewerkers van het museum zagen ook het imago van het museum, een externe factor, als een reden om aan het project deel te nemen: “...want daardoor krijg je ook weer naamsbekendheid.” Ook het aantrekken van nieuwe medewerkers werd door hen als reden genoemd.

Bij het coderen werden de uitspraken betreffende persoonlijke belangen verder onderverdeeld in *belangen betreffende zelfontwikkeling* en *niet persoonlijke belangen*. In totaal zijn bij de vraag naar persoonlijke belangen 14 uitspraken gedaan, waarvan maar vijf daadwerkelijk betrekking hebben op persoonlijke belangen van de geïnterviewde. Vier van de deelnemers antwoordden op de vraag naar persoonlijke belangen op een algemene manier. Het werd benadrukt dat het een “goed project” is en op welke manieren dementerenden hiermee geholpen zouden kunnen worden: “Ja om de bewoners een leuke activiteit aan te bieden, waar ze zich fijn bij voelen, waar hun veel over kunnen vertellen, wat voor hun, ja, herkenbaar is en waar, ja, waar ze zich dus heel veilig bij voelen.”, aldus de teamleider van de PG groep. De uitspraken die daadwerkelijk van persoonlijke aard waren hebben uitsluitend betrekking op de zelfontwikkeling. Respondenten vonden “het heel belangrijk om ook met deze projecten... ja

(te) leren van elkaar, kennis uit (te) wisselen...”, aldus één van de bestuursleden van het museum.

De vraag naar het *doel* van het project werd in totaal door maar drie van de respondenten expliciet beantwoord, namelijk de vaktherapeute van Livio en de bestuursleden van het museum. In andere interviews werd verwezen naar eerder gegeven antwoorden bij de vragen naar de belangen. In de antwoorden kwam wederom naar voren dat voor de meeste respondenten het hoofddoel van het project ligt in het verbeteren van het leven van de dementerende en daarin “de oogjes te laten glimmen”. Ook gaf de vaktherapeute aan dat ze hoopt dat de methode met reminiscentiekoffers “als een olievlek binnen Livio gaat werken”.

Uitvoering interventie

De meeste vragen van het interview hadden betrekking op de uitvoering van de interventie. Hierbij werd vooral achterhaald op welke manier de reminiscentiekoffers ingevoerd zullen worden en hoe ermee gewerkt zal worden. Verder werd data verzameld betreffende de inhoud en opzet van de koffers.

De vraag naar de doelgroep werd alleen aan de actief betrokkenen van dit project gesteld, wat betekent dat maar vijf van de tien respondenten de vraag beantwoord hebben. Voor de ouderen was deze vraag niet van toepassing, omdat zij zelf het onderwerp van het project vormen. De gegeven antwoorden konden opgedeeld worden in drie categorieën: De brede doelgroep *dementerenden*, de specifieke doelgroep *woongroep De Meergaarden* en *andere*. Drie fragmenten hebben directe betrekking op de woongroep De Meergaarden, die door drie van de actieve deelnemers als doelgroep aangewezen werd. De sociaal cultureel werker van Livio gaf een specifieke beschrijving van deze groep: “We willen nu starten hier met de PG doelgroep, ja da is hier de huiskamer, hier in De Meergaarden, dat is een groep waar zeven dagen in de week... daar zitten ongeveer acht mensen bij elkaar, die zijn al behoorlijk dementerend en voor hun is het belangrijk dat zij die vaste structuur hebben...”. Drie deelnemers uitten zich over dementerenden algemeen: “Ja ik denk dan toch meer aan de, aan de groep met dementerende ouderen”, aldus de teamleider van Livio. Er zijn door drie deelnemers vijf uitingen gemaakt over andere doelgroepen. *Andere doelgroepen* omvat hierbij specifieke groepen, die niet overeenstemmen met de woongroep De Meergaarden, zoals andere dementerenden binnen Livio, mensen met somatische klachten, woongroepen in andere zorginstellingen en algemene uitingen, zoals: “als mensen er behoefte aan hebben”.

In het interview werden de respondenten verder gevraagd of hun voorkeur uitging naar *wel of geen begeleiding* in het gebruik van reminiscentiekoffers. Hierbij werden in de antwoorden verschillen duidelijk tussen *actieve* en *passieve* begeleiding. Sommige respondenten, namelijk één van de bestuursleden van het museum, de sociaal cultureel werker en de teamleider van Livio, uitten zich negatief met betrekking tot passieve oftewel geen begeleiding: “Ik geloof niet dat er iets uitkomt als je ze zo’n koffiemolen voorzet.”. In de antwoorden kwam naar voren dat de meeste bevroegden, namelijk vier van de actieve deelnemers, het begeleide gebruik van reminiscentiekoffers prefereren: “...ik kan me voorstellen dat [medewerker van Livio] daar een verhaaltje bij vertelt en dat ze dan de koffiemolen die ze dan tussen de knieën zet en dat dan die mensen mee gaan doen.” Twee van de actieve deelnemers, namelijk de vaktherapeute en één van de bestuursleden van het museum uitten zich positief over een meer passieve vorm van inzet. Zij zijn van mening “dat je hem [de reminiscentiekoffer] op verschillende manieren kunt inzetten” en dat de koffer “niet altijd met begeleiding” hoeft. De vaktherapeute van Livio gaf als enige aan dat de koffer ook volledig zonder begeleiding gebruikt kan worden, als bepaalde maatregelen getroffen worden: “...maar ik denk dat je hem heel goed moet verzorgen, moet uitleggen, moet voordoen, en niet alleen met papier, maar echt zelf ervaren.”. Er kan geconcludeerd worden dat de meningen van de respondenten over dit onderwerp verschillen, maar dat de meerderheid een actieve begeleiding preferereert.

De vraag of de interventie *verplicht/ingepland* of *vrijwillig* doorgevoerd zal worden, beantwoordden alle respondenten unaniem met vrijwillig: ”Nee, het is een vrijwillige activiteit. Heeft iemand die morgen niet zo veel zin om te praten is het ook goed.” Wel stelden sommige bevroegden voor om het gebruik van reminiscentiekoffers onderdeel te maken van het maandschema wat in De Meergaarden gehandhaafd wordt. Dit maandschema wordt echter flexibel gehouden: ”Het is niet zo dat we, als er vandaag dit op staat, gaan we per se dit doen, want je kijkt vaak toch naar de groep en hoe de groep is vanmiddag, en als je merkt, nou, dat gaat hem niet worden, dan begin je al helemaal niet aan een bepaalde activiteit, maar dan ga je zelf wat bedenken...”. Er kan dus duidelijk geconcludeerd worden dat de respondenten een vrijwillig aanbod prefereren wat wel deel is van een maandelijks schema.

Wat betreft de doorvoering van de interventie is achterhaald dat de meeste respondenten de voorkeur aan *groepsessies* (18 fragmenten) ten opzichte van *individuele sessies* (elf fragmenten) zouden geven. Zes van de geïnterviewden gaven aan de voorkeur aan groepsessies te geven. Opmerkelijk is hierbij dat vijf respondenten beide methoden als een mogelijkheid zien en vier zelfs een *combinatie* (vijf fragmenten) uit individuele en

groepssessies aanraden. Twee van de respondenten, de vaktherapeute en de teamleider geven aan dat zij “zou(den) beginnen met de groep omdat dat vaak wat makkelijker is”, maar dat later ook individuele sessies ingezet kan worden. Wat individuele sessies betreft, wordt meerdere malen genoemd dat geïnteresseerde en enthousiaste deelnemers apart genomen kunnen worden voor de intensievere individuele sessies: “...dan zou je iemand eruit kunnen pikken en zeggen: nou, die vond dat zo leuk, die was geïnteresseerd, nou misschien even alleen nog pakken [...] of misschien wel met z’n tweeën,...”, aldus de teamleider van de woongroep. Drie van de vijf ouderen gaven aan liever in een groep met elkaar te praten: “Ja dat zou ik ook wel willen, als dat hier een bekend groepje van de Meergaarden is.”. De andere twee gaven aan de voorkeur aan individuele sessies te geven. Al met al kan er geconcludeerd worden dat de meeste respondenten voorstellen om met groepssessies te beginnen en eventueel naderhand over te gaan op individuele sessies, zo verre daar behoefte aan is.

De antwoorden op de vraag naar de *condities voor het invoeren* van de reminiscentiekoffers kunnen onderverdeeld worden in drie categorieën: *facilitair*, *onderhoudsmatig* en *educatief*. Met *facilitair* wordt alles bedoeld wat de faciliteiten betreft, zoals een “eigen ruimte”, een boordje met “AUB niet storen” voor de deur en de koffer zelf. Ook wordt genoemd dat er een vrijwilliger nodig is voor het apart nemen van geïnteresseerde bewoners: “...ik denk dat als we hiermee zullen gaan werken en willen werken, dat het dan sowieso handig is dat er een vrijwilliger is om inderdaad mensen apart te kunnen nemen...”, aldus de teamleider van de woongroep. Vijf van de ondervraagden, namelijk alle actieve deelnemers, noemden facilitaire condities in hun interviews. *Onderhoudsmatig* heeft betrekking op het beheren van de koffer: De vaktherapeute van Livio noemde als enige onderhoudsmatige condities: “Ik denk ook wel dat iemand eeh de koffer eeh uiteindelijk moet gaan beheren, wat gebeurt er als dingen weg zijn, wie bepaalt eigenlijk wat erin komt, dat er wel enige sturing is.”. De meeste fragmenten gaan over educatieve condities. Dit onderwerp werd uitsluitend door de drie medewerkers van Livio genoemd. Zij gaven aan dat zij het belangrijk vinden dat er voor het invoeren van de reminiscentiekoffers een cursus of voorlichting voor de medewerkers van De Meergaarden wordt gegeven: “Ik denk dat het bijvoorbeeld door een cursus te gaan geven, om het heel groot, heel praktisch te laten leren, want ik denk als je een koffer daar zo neerzet, dat het helemaal geen effect heeft. Mensen weten niet wat ze ermee moeten doen.”, aldus de vaktherapeute van Livio. Ook wordt er genoemd dat een handleiding in de koffer van belang is. In totaal wordt er in 14 fragmenten het belang van een goede voorlichting genoemd.

De bevroegde actief betrokkenen noemen vanuit zichzelf als betrokkenen vooral *medewerkers van Livio* (19 fragmenten) en *medewerkers van het museum* (elf fragmenten). Deze twee groepen wordt door de respondenten vooral bij de planning van het project een rol toegeschreven: “Ik denk dat het heel goed is als deze mensen [medewerkers van het museum en Livio] het eerst gaan opzetten, maar dan moeten we natuurlijk ook de mensen die het in de praktijk gaan uitvoeren erbij betrekken.”. Verder wordt er genoemd dat het belangrijk is “dat teamcoördinatoren erachter staan, maar ook de management [van Livio].” Op de vraag of *vrijwilligers* bij het project betrokken zouden worden, antwoordden de geïnterviewden unaniem positief. Ook *familie en mantelzorgers* werden door de meesten als mogelijke betrokkenen aangewezen. Er werd echter door één van de teamleiders van de woongroep aangegeven, dat er op de woongroep zelf geen bezoek is toegestaan, waardoor eventuele sessies met familieleden op een andere locatie, zoals de eigen kamer, plaats zouden moeten vinden. Verder wordt familie vooral als waardevolle aanvulling genoemd: “...ja want het is natuurlijk ook heel belangrijk dat je een stukje geschiedenis kent van de bewoner.”. Door één van de ouderen worden twijfels geuit wat betreft de betrekking van familieleden: “Ah god, familieleden, die denk ik niet, dat die dat graag doen... dat dacht ik tenminste niet [...] Ik heb wel één zoon [...] en kleinkinderen wel, maar of die dat doen dat weet ik niet zo goed.”.

Indeling reminiscentiekoffers

De vraag naar het gebruik van één *algemene koffer* of meerdere *op thema's gesorteerde koffers* werd uitsluitend door de actieve deelnemers beantwoord. De reden hiervoor is dat de ouderen deze vraag niet begrepen en er daarom geen antwoord op konden geven. De vijf geïnterviewden gaven allen aan een voorkeur voor meerdere, in thema's verdeelde koffers te hebben. Een algemene koffer werd door velen als te onoverzichtelijk voor de dementerenden gezien: “Als je een grote doos hebt met allemaal voorwerpen zien mensen door de bomen het bos niet meer.”. De mogelijkheid om koffers in tijdsperioden in te delen werd door de meeste respondenten niet genoemd of als negatief beoordeeld. Enkel één van de medewerkers van Livio, namelijk de vaktherapeute, reageerde er enthousiast op: “Ja is ook heel leuk, ja.. ja.. doen!”.

Er zijn in de interviews een aantal thema's voor de indeling van de koffers genoemd, door zowel de actief betrokkenen als de bewoners zelf. Deze thema's en voorwerpen werden samengevat tot de volgende lijst van thema's: *consumptiegoederen, oorlog, huishouden, boerenleven, werk, gezin, school, mannen voorwerpen, vrouwen voorwerpen* en *overig*. De meeste fragmenten gaan over het boerenleven (18), wat door zes van de respondenten

genoemd wordt, consumptiegoederen (16), wat vijf deelnemers noemden, en het huishouden (15), wat zeven respondenten noemden. Deze drie thema's werden door zowel actief betrokkenen als ouderen genoemd. "Huishouden, dat ging vroeger natuurlijk ook heel anders dan het nu doet!", aldus de teamleider van De Meergaarden. Opmerkelijk is dat de ouderen bij bepaalde onderwerpen, die hen aanspreken, zoals huishouden en boerenleven, enthousiaster vertellen: "Ik had een drukketel, maar dat ken je niet, hè? [...] Ja dat is prettig met koken. Als je dan aan de druk staat dan hoef je maar eventjes te onderdrukken en dan staat alles klaar, gaar en zo, ach ja... het was wel een mooie tijd!", aldus één van de bewoners. In de categorie overig werden onder andere muziek, foto's en textielen genoemd. Er werd verder nog een categorie aangemaakt voor *negatieve uitingen* over bepaalde thema's. Hieronder vallen vooral uitingen van de bewoners die betrekking op hun eigen leven hebben en aangeven, welke thema's hen niet aanspreken, zoals: "Ik ben niet zo'n keukenmens.", of, "Boerderij? Daar weet ik helemaal niets van.". De bewoners gaven echter aan wel interesse in de verhalen van de ander te hebben, ook al hebben ze zelf geen herinneringen aan een specifiek thema. Het thema oorlog werd kritisch genoemd, doordat het een onderwerp is met hoogstwaarschijnlijk negatieve herinneringen: "Ik denk dat je dan wel goed op moet letten of het niet voor de mensen te emotioneel of te belastend [is]", aldus de teamleider van de woongroep. Al met al valt op dat de geïnterviewde actief betrokkenen allen een lijst met thema's op kunnen noemen. Vooral de specifieke thema's koffie zetten en rookwaren werden vaak genoemd: "...zo een onderwerp als koffie zetten, dat is toch heel algemeen, daar kan iedereen wat over vertellen.", aldus de sociaal cultureel werker van Livio. Deze laatste thema's werden uiteindelijk met andere thema's samengevat tot consumptiegoederen.

Overige resultaten

Naast de informatie uit de interviews waren de bestaande reminiscentiedozen, die in de Livio locatie De Cromhoff worden ingezet, een belangrijk aanknopingspunt voor dit onderzoek. De bestaande thema's werden kritisch onderzocht en op hun bruikbaarheid voor De Meergaarden gecontroleerd. Hierbij werd rekening gehouden met de verschillende regio's waar De Meergaarden en De Cromhoff zich bevinden. Het viel op dat bepaalde koffers vooral betrekking hadden op de textielindustrie in Twente, terwijl in de omgeving van De Meergaarden het boerenleven centraal stond. Andere koffers waren gebaseerd op de muziektherapie waarmee de vaktherapeuten in De Cromhoff werken. Deze koffers werden niet overgenomen. In plaats daarvan zijn andere themakoffers aan de lijst toegevoegd.

Ook de handleiding die in De Cromhoff ingezet word werd op bruikbaarheid gecontroleerd. Hierbij viel op dat sommige formuleringen in de handleiding specifiek op De Cromhoff toegepast zijn. Ook de beschreven werkwijze was aangepast op De Cromhoff. De beschreven gebruiksmethode was voornamelijk individuele therapie. Om de handleiding in De Meergaarden in te kunnen zetten, werden zowel taalmatige als inhoudelijke aanpassingen gemaakt.

Discussie

Dit onderzoek vormt een vooronderzoek voor een interventie die vanaf februari 2014 bij De Meergaarden doorgevoerd zal worden. In deze scriptie is onderzocht onder welke condities reminiscentiekoffers kunnen worden ingevoerd bij ouderen met dementie.

Belangrijkste bevindingen

Voor de interventie werden vijf ouderen van de woongroep in De Meergaarden, twee bestuursleden van het museum en drie medewerkers van Livio aan de hand van een semigestructureerd interview geïnterviewd. De verkregen data werd vervolgens geanalyseerd op basis van een kwalitatieve analyse van fragmenten gebaseerd op een codeerschema. Naast het aantal fragmenten per thema werd ook gekeken naar hoe veel van de bevraagde personen bepaalde thema's of subthema's noemden.

In het navolgende worden de belangrijkste bevindingen uit het onderzoek per thema besproken en kritisch onderzocht.

Enthousiasme en Betrokkenheid

Uit de resultaten kan geconcludeerd worden dat de actieve deelnemers van dit onderzoek, namelijk de medewerkers van Livio en museum de Scheper, van tevoren voldoende geïnformeerd waren over het project met reminiscentiekoffers. Alle medewerkers uitten groot enthousiasme in de interviews en voelden zich betrokken bij het project. Enthousiasme kan een positieve invloed op het succes van de interventie hebben. In een onderzoek van Patrick, Hisley & Kemper (2000) na het effect van het enthousiasme van leraren op de hun scholieren werd aangetoond dat enthousiasme van de leraar een positief effect op de motivatie en vitaliteit van de scholier heeft. Omdat het hierbij om het effect van het enthousiasme van een pedagoog op een scholier gaat, die net zoals de bewoners en hun verplegers, in een afhankelijkheidsrelatie met elkaar staan, kunnen er soortgelijke resultaten voor deze interventie optreden. Het dus wordt verwacht dat het grote enthousiasme van de actief betrokkenen een positief effect op het welslagen van de interventie heeft.

De bewoners van de woongroep, waar de interventie uiteindelijk doorgevoerd zal worden, hadden van tevoren nog niet van het project gehoord. Het wordt echter niet verwacht, dat dit een negatieve invloed op de uitvoering zal hebben, omdat voor het werken met de koffers nog de mogelijkheid bestaat om de methode voor de ouderen nader toe te lichten. Verder is het mogelijk dat de ouderen wel geïnformeerd werden maar op grond van hun geheugenproblemen geen herinneringen meer aan deze informatie hebben.

Belangen en Doelen

De meeste belangen en doelen, die in de interviews genoemd werden, hebben te maken met het verbeteren van de levenskwaliteit van de ouderen. Alle actieve deelnemers noemen op dat zij het belangrijk vinden om de bewoners een leuke activiteit te bieden en hen een gevoel van geborgenheid, zekerheid en waardering te geven. Er is voor zover bekend nog geen specifiek onderzoek gedaan naar het positieve effect van reminiscentie op het gevoel van geborgenheid. Er zijn echter wel studies die een positief effect op het algemene welzijn constateerden (Brooker & Duce, 2000). In eerder onderzoek kon bovendien een positief effect op de stemming van dementerende ouderen gevonden worden (Woods et al, 2005). Het wordt dus verwacht dat het welzijn en de stemming van de bewoners van De Meergaarden na afloop van de interventie significant verbeterd is.

In de interviews werd verder de verwachting geuit dat de ouderen meer zullen vertellen over hun verleden. Deze positieve verwachting sluit aan bij resultaten, die in andere studies over het effect van reminiscentie geconstateerd werden, zoals in de eerder besproken studie van Wang (2007). Deelnemers van deze studie ervoeren significante verbeteringen in sociale vaardigheden. Zij trokken zich minder terug in vergelijking met deelnemers uit de controlegroep. Aansluitend op de studie van Wang (2007) wordt dus een verbetering en de sociale vaardigheden van de bewoners verwacht.

Uitvoering Interventie

Uit de interviews is naar voren gekomen dat de juiste voorlichting heel belangrijk wordt gevonden bij het gebruik van reminiscentiekoffers. De meeste geïnterviewden gaven aan dat ze een voorlichting voor het in gebruik nemen van de koffers belangrijk zouden vinden. Hiervoor is in overleg met Livio De Cromhoff en De Meergaarden het voorstel gemaakt om een voorlichting door de twee vaktherapeuten van Livio De Cromhoff aan de betrokkenen te laten geven. De vaktherapeuten werken al geruime tijd met de methode van reminiscentiekoffers en hebben hierdoor de nodige kwalificaties. Bij de voorlichting zou het gaan over de implementatie van reminiscentiekoffers. De vaktherapeuten zouden uitleggen hoe de koffer ingezet moet worden en waarop gelet moet worden. Daarnaast kan er een demonstratie gegeven worden voor het gebruik van de reminiscentiekoffers. De voorlichting zou gericht zijn op de medewerkers van Livio De Meergaarden, die met de woongroep werken, zoals vrijwilligers.

Ook een handleiding voor de reminiscentiekoffers werd als belangrijke voorwaarde genoemd. Hiervoor werd de handleiding van Livio De Cromhoff zoals in de Resultaten beschreven

aangepast en wordt het aanbevolen om deze aan de koffers toe te voegen. Voor de aangepaste handleiding zie bijlage 7. Ook kan ervoor gekozen worden om per thema een aparte handleiding aan te maken met extra informatie betreffende het thema. Dit wordt bij Livio de Cromhoff gehanteerd en werd door de vaktherapeute aanbevolen.

De meerderheid van de geïnterviewden gaven aan een voorkeur voor groepsessies te hebben. Voor reminiscentietherapie is het werken in een groep typerend (Wood et al, 2009). Het positieve effect op sociale vaardigheden van groeps-reminiscentietherapie is in meerdere studies aangetoond (o.a. Wang, 2007; Tadaka, 2007 en Brokker & Duce, 2000). Er zijn echter ook studies die het effect van individuele reminiscentietherapie beschrijven, zoals de studie van Lai, Chi & Kayser-Jones (2003). Het voordeel van individuele sessies is hierbij de persoonlijke aanpak: In tegenstelling met groepsessies kan in individuele sessies gebruik gemaakt worden van persoonlijke voorwerpen van de deelnemer. Hierdoor wordt een zeer persoonlijke aanpak mogelijk. Omdat ook twee van de bewoners een voorkeur voor individuele sessies aangaven, wordt het aanbevolen om naast de groepsessies ook individuele sessies in te plannen. Hierbij zal rekening gehouden moeten worden met de interesses en het enthousiasme van iedere deelnemer apart.

Het wordt verder aanbevolen om het gebruik van de koffers in het door de medewerkers beschreven maandschema in te plannen. Aan de hand van de uitingen van de actief betrokkenen wordt aanbevolen om om de twee weken met de koffer te werken. De eerste sessie zou precies één week na de voorlichting ingepland worden, zodat er voor de betrokkenen tijd overblijft om de verkregen informatie te verwerken en eventuele vragen te stellen. In de eerste sessie zou met één van de koffers worden begonnen. Afhankelijk van de medewerking van de groep en de hoeveelheid gespreksstof kan twee weken later opnieuw met deze koffer gewerkt worden, of een andere themakoffer gekozen worden.

Er wordt aanbevolen om geen vaste tijdsduur in te plannen voor het gebruik van de reminiscentiekoffers, omdat deze moeilijk van tevoren te bepalen is. Het is mogelijk dat een aantal koffers meer gespreksstof oproept dan anderen. Hiermee moet rekening gehouden worden. Het wordt dus aanbevolen om een flexibele planning voor de sessies te maken, zodat er ruimte is om zowel eerder te stoppen, als er geen gespreksstof meer is, als langer door te gaan, als daar behoefte aan is. Desalniettemin wordt aanbevolen om één sessie niet langer dan 60 minuten te laten duren. Dit is gebaseerd op de duur van de themasessies in het onderzoek van Wang (2007) en de sessies uit de review van Wood et al (2009). Langere sessies worden

niet aanbevolen, omdat het voor de bewoners op grond van hun dementie lastig kan zijn om de aandacht erbij te houden.

Uiteindelijk wordt aanbevolen om een rouleringssysteem van de themakoffers binnen de woongroepen van Livio te handhaven. Er kunnen twee koffers per locatie bewaard worden, zodat de woongroep of de medewerker altijd een keuze kan maken, welke koffer zij wil gebruiken. Door de reminiscentiekoffers op verschillende plekken te bewaren en één keer per maand binnen de verschillende woongroepen van Livio uit te wisselen, wordt de methode makkelijk toegankelijk, wat door de respondenten als belangrijke voorwaarde werd genoemd. Dit systeem werd door de vaktherapeute, de teamleider en de sociaal cultureel werker van Livio aanbevolen.

Indeling Reminiscentiekoffers

Aan de hand van de interviews werd duidelijk dat de meeste bevroegden meerdere koffers in plaats van een koffer prefereerden. Door de uit de interviews verkregen thema's kon een indicatie gemaakt worden welke themakoffers relevant zouden kunnen zijn voor dementerenden in De Meergaarden. Deze thema's werden vergeleken met, en aangevuld door thema's die op de Livio locatie Cromhoff al succesvol in de praktijk gebruikt worden. Ook werden de thema's van de themasessies uit de studie van Wang (2007) hiermee vergeleken. Op deze manier was het mogelijk om veelzijdige themakoffers te creëren die afgestemd zijn op de persoonlijke interesses van de bewoners van De Meergaarden.

De voorgestelde thema's voor de reminiscentiekoffers worden voorgesteld:

- Op de boerderij
- Eten en Drinken
- Mannenkoffer: Wat de man allemaal kan.
- Vrouwenkoffer: Je binnen- en je buitenkant.
- Het huishouden
- De grote schoonmaak
- Op school: Wat Hansje niet leert...
- In het gezin

Er is geprobeerd om aantrekkelijke titels voor de koffers te verzinnen, zodat er bij de ouderen nieuwsgierigheid naar de inhoud zal ontstaan. Aan de andere kant werd erop gelet dat de titels niet te abstract geformuleerd zijn, zodat duidelijk is waarover de koffer gaat.

Sommige thema's die in de interviews naar voren kwamen, zijn in deze lijst niet opgenomen omdat zij, zoals het thema "werk", te algemeen waren. Anderen zijn verder opgesplitst, zodat er niet te grote en alomvattende koffers zouden ontstaan: Het thema "huishouden" wordt onderverdeeld in een koffer over het huishouden algemeen en de grote schoonmaak. Het eerder gevonden thema "consumptiegoederen" kan indirect in de koffers Eten en Drinken, Het huishouden en in de Mannen- en de Vrouwenkoffer teruggevonden worden. Bij andere thema's, zoals oorlog en muziek, is ervoor gekozen om er voor de eerste interventie geen koffer van aan te gaan bieden, omdat de meningen erover verdeeld waren onder de geïnterviewden. Op deze manier zal vermeden worden dat er een negatieve koppeling ontstaat tussen vervelende herinneringen en het gebruik van de koffers (vooral bij het thema oorlog). Later zouden eventueel nog koffers met de genoemde thema's toegevoegd kunnen worden.

Bij het indelen van de koffers werd naast de thema's die uit de interviews gehaald werden ook rekening gehouden met de herkenbaarheid, toepasselijkheid en duurzaamheid van de voorwerpen in de koffers (Huysmans, 2007). Met betrekking tot de herkenbaarheid van de voorwerpen dient het duidelijk te zijn waar de voorwerpen voor bedoeld zijn. Bij foto's moet duidelijk zijn wat erop staat en mogen er niet te veel afleidende bijzaken te zien zijn. Gezien de deelnemers van dit onderzoek tussen de 85 en 94 jaar oud zijn, is de waarschijnlijkheid groot dat zij problemen met hun zicht hebben. Daarmee dient rekening gehouden te worden. Het wordt aangeraden om afbeeldingen met heldere, aantrekkelijke kleuren en foto's met grote contrasten te gebruiken. Materialen moeten verder op de leeftijd van de bewoners afgestemd zijn. Hoewel ook kinderspeelgoed in de koffers geïntegreerd zal worden, moeten de bewoners zich serieus genomen voelen. Bij het samenstellen van de voorwerpen moet er gelet worden op duurzaamheid. Het materiaal mag niet te breekbaar zijn, zodat bewoners het zelf vast kunnen pakken. Ook is het aan te bevelen dat het materiaal uit duurzaam materiaal gemaakt is, zodat het langer meegaat. Verder is er gekozen om niet meer dan 15 voorwerpen per koffer te verzamelen, zodat de bewoners niet overweldigd worden.

De aanbevolen inhoud van de koffers is naar museum de Scheper gecommuniceerd en met hen afgestemd. De meeste voorwerpen kunnen vanuit het museum beschikbaar gesteld worden. Een volledige lijst van de themakoffers inclusief inhoud is in de bijlage toegevoegd (zie bijlage 6). Van de totaal 74 voorwerpen zijn 16 niet in museum De Scheper beschikbaar. Op deze lijst is vermeld welke voorwerpen niet in museum De Scheper aanwezig zijn. Deze voorwerpen vormen naar mening van de auteur van deze scriptie een waardevolle aanvulling voor de koffers en zijn naar verwachting voor het grootste gedeelte op de markt verkrijgbaar.

Het wordt dus ook aanbevolen om deze voorwerpen aan te schaffen en aan de koffers toe te voegen.

Vanuit museum De Scheper kunnen geen oude koffers beschikbaar gesteld worden. De bestuursleider van het museum gaf aan dat het mogelijk zou zijn om tweedehands oude koffers te kopen en te gebruiken. Door het gebruik van oude koffers als opberg voor de voorwerpen kan deze al herinneringen oproepen bij de ouderen en zelf als voorwerp dienen.

Overzicht: Geplande interventie

Aan de hand van de informatie die uit de literatuur, de interviews en de ervaringen van de vaktherapeuten van de Cromhoff is verkregen, is een overzicht van de geplande interventie gemaakt. Dit overzicht geeft suggesties voor het gebruik van reminiscentiekoffers in De Meergaarden. Het wordt aanbevolen om de interventie aan de hand van dit plan uit te voeren.

Voor de Interventie

Voor aanvang van de interventie moet gezorgd worden dat er aan volgende voorwaarden voldaan is.

Praktische Voorwaarden

Er moeten koffers aangeschaft worden. De koffers moeten aan hand van de *Lijst met themakoffers inclusief inhoud* (zie bijlage 6) samengesteld worden. Deze koffers moeten voor begin van de interventie in de Livio locatie De Meergaarden aanwezig zijn. Aan iedere koffer wordt een handleiding (zie bijlage 7) toegevoegd. De koffers worden beheerd door de sociaal cultureel werker van Livio.

Er wordt voor gezorgd dat er een ruimte voor de sessies beschikbaar is waar zonder onderbreking met de koffers gewerkt kan worden. Hiervoor moet een bord voor op de deur met de tekst “AUB niet storen” gemaakt worden.

Er moeten vrijwilligers aanwezig zijn, zodat er per sessie minstens één aanwezig is om de Livio medewerker te ondersteunen.

Educatieve Voorwaarden

Één week voor het gebruik van de reminiscentiekoffers wordt een voorlichting van de vaktherapeuten van Livio de Cromhoff aan de medewerkers en zo veel mogelijk vrijwilligers van De Meergaarden gegeven. Deze voorlichting houdt zowel een theoretische uitleg van het gebruik van de koffers in, als een praktische demonstratie.

De Interventie

In het navolgende wordt een beschrijving van de geplande interventie gegeven.

Inplannen sessies

De sessies worden in het maandschema van de woongroep om de twee weken door de teamleider van de woongroep ingepland. Deze planning is flexibel en afhankelijk van de stemming en de motivatie van de woongroep afgestemd te worden. Hierbij ligt de verantwoordelijkheid van het inschatten van de motivatie en stemming bij de medewerker van Livio. Ook moet ervoor gezorgd worden dat bij de sessie minstens één vrijwilliger beschikbaar is. Bij uitvallen van een sessie ligt het aan de teamleider van de woongroep om een nieuwe sessie in te plannen.

Uitvoering

De interventie wordt in eerste instantie in groepssessies doorgevoerd. Hierbij wordt, zoals in de handleiding beschreven, actieve begeleiding door een medewerker van Livio geboden. De sessies zijn een vrijwillige activiteit en de bewoners mogen de deelname weigeren. De duur van een sessie wordt op maximaal één uur vastgelegd. De mogelijkheid bestaat om op extra momenten individuele sessies met geïnteresseerde en gemotiveerde bewoners in te plannen. Deze kunnen bijvoorbeeld in hun kamers plaats vinden, om rust te garanderen.

De koffers worden één keer per maand binnen de verschillende groepen/locaties in De Meergaarden uitgewisseld. Hierdoor heeft iedere groep de gelegenheid om per maand twee keer met dezelfde koffer te werken. De roulatie van de koffers wordt door de sociaal cultureel werker geregeld.

Evaluatie en Onderhoud

De reminiscentiekoffers worden onderhouden door de sociaal cultureel werker van Livio. Binnen het onderhouden van de koffers valt het zorgen voor volledigheid van de koffers en het vervangen van eventueel defecte of verdwenen voorwerpen.

Iedereen die de koffer gebruikt, wordt geacht om de kwaliteit van de koffer te evalueren. Als er ideeën voor aanvullende voorwerpen zijn, kunnen deze in overleg met de sociaal cultureel werker en de teamleider van de woongroep aan de koffer toegevoegd worden. Ook kunnen voorwerpen weggelaten worden, als deze niet herkenbaar of nuttig blijken.

Het wordt verwacht dat door deze planning een optimale inzet van de reminiscentiekoffers binnen de Meergaarden bereikt kan worden.

Aanbevelingen en beperkingen

Eén van de beperkingen in kwalitatief onderzoek over het algemeen is de kwestie van interpretatie. Ondanks het feit dat de fragmenten uit de getranscribeerde interviews zorgvuldig aan de hand van het codeerschema geanalyseerd zijn, blijft er altijd ruimte voor interpretatie. Doordat de formuleringen in de fragmenten soms vaag en ambivalent zijn kan hun betekenis vertekend worden. Ook de context van enkele fragmenten kan voor de analyse van groot belang zijn. Deze wordt in de analyse echter na de codering buiten beschouwing gelaten. Dit kan van negatieve invloed op de validiteit van het onderzoek zijn. Gezien er echter sprake is van een hoge interbeoordelaarsbetrouwbaarheid wordt de invloed van deze beperking op het onderzoek klein geschat.

Een probleem tijdens de dataverzameling van dit onderzoek was de vorm van het interview. Hoewel bij het ontwikkelen van het interviewschema rekening werd gehouden met verschillen in niveau van taal, voorkennis en intelligentie tussen de ouderen van de PG groep in De Meergaarden en de actief betrokkenen, namelijk de medewerkers van zorgcentrum Livio en museum De Scheper, kwamen er in de praktijk moeilijkheden naar voren. Sommige vragen, bijvoorbeeld over het doel en het belang van de interventie, waren niet van toepassing op de ouderen en werden daarom in de praktijk weggelaten. Bij het coderen ontstonden hierdoor gaten in de genoemde thema's. In de interviews met de bewoners van De Meergaarden werd daarom vooral ingegaan op de thema's waarin de koffers uiteindelijk ingedeeld zullen worden. Ook was het voor de ouderen bijna onmogelijk om open vragen te beantwoorden. Vele vragen uit het interview moesten daarom tijdens het afnemen omgeformuleerd worden naar gesloten vragen. Hierdoor kan er sprake zijn van suggestiviteit in de formulering van de vragen en zijn eventueel niet alle antwoorden van de ouderen betrouwbaar. Voor een volgend onderzoek wordt daarom aanbevolen om een aparte vragenlijst voor de ouderen te creëren. Deze zou meer op de aard van de interventie, zoals het werken met een individu of met een groep, en op de indeling van de themakoffers gericht kunnen worden.

De bewoners van de woongroep van De Meergaarden bevinden zich in een vergevorderd stadium van dementie. Hierdoor was het bijna onmogelijk om via open vragen in de interviews informatie te verkrijgen. De koffers die uiteindelijk als resultaat van dit onderzoek samengesteld zullen worden, berusten qua inhoud vooral op de informatie die verkregen is van de medewerkers van Livio en museum De Scheper. Om meer informatie over het leven van de deelnemers te verkrijgen, was het mogelijk geweest om familie of vrienden van de

bewoners van De Meergaarden te interviewen. Dit zou een verbeterpunt voor een volgend onderzoek kunnen zijn.

Een andere beperking bij de antwoorden van de ouderen lag in hun *façadegedrag*. Façadegedrag is een veel voorkomend fenomeen bij dementie en houdt in dat mensen hun geheugenproblemen verbloemen. Dit gebeurt vaak door verlegenheid, maar kan ook onbewust optreden (Façadegedrag, z.d.). Door het façadegedrag is het moeilijk om te onderscheiden wat de deelnemers daadwerkelijk begrepen en wat niet. Tijdens de interviews werd meerdere malen duidelijk dat de bewoners op vragen antwoordden, die zij niet hadden begrepen. Het is lastig om façadegedrag bij dementerenden te voorkomen. Een mogelijkheid is om de verkregen informatie door derden te laten controleren. Dat zouden in dit geval medewerkers van Livio kunnen zijn, die de bewoners goed kennen, of vrienden of familieleden.

Ondanks het feit dat veel van de verkregen informatie niet van de ouderen maar van hun verzorgenden komt, wordt ervan uitgegaan dat er voldoende informatie verkregen kon worden om de koffers samen te stellen. In de interviews werd duidelijk dat de medewerkers van Livio en museum De Scheper door hun dagelijkse omgang met (dementerende) ouderen een goed beeld hebben van wat er speelt in hun leven. Om echter daadwerkelijk te achterhalen welke themakoffers en vooral bijbehorende voorwerpen bij dementerenden goed werken, is het nodig om de koffers, zoals eerder in *Overzicht: Geplande interventie* beschreven, in de praktijk in te zetten. Door middel van observatie kan aansluitend een goed beeld verkregen worden van de kwaliteit van de koffers en de bijhorende inhoud.

In dit onderzoek werd er gezien de beperkte tijd geen rekening gehouden met de mening van vakartsen of vrijwilligers. In vervolgonderzoek zou het interessant zijn om te achterhalen of de mening van deze focusgroepen verschilt van de meningen die in dit onderzoek verkregen zijn.

Afsluitend wordt er nog een aanbeveling met betrekking tot de inzet van individuele sessies gegeven. Eén van de bevindingen die in de interviews naar voren kwamen, was dat de meeste deelnemers groepssessies aan het begin van de interventie prefereren. De inzet van individuele sessies als vervolgmethode werd echter, vooral door de vaktherapeute van Livio, aanbevolen en ook door de andere medewerkers van Livio als positief beoordeeld. Hiervoor zou naast het individuele gebruik van reminiscentiekoffers ook gekeken kunnen worden naar de methode van *life review*, zoals beschreven door Butler (1963). Deze methode focust op het persoonlijke verloop van het leven van een individu. De methode van *life review* is vooral ontwikkeld voor patiënten met depressie, maar werd in het verleden ook succesvol toegepast

bij mensen met dementie (Haight, Gibson & Michel, 2006). Life review zou een interessante aanvulling kunnen bieden op de individuele sessies in De Meergaarden. In vervolgonderzoek zou meer aandacht aan deze methode besteed kunnen worden en zou achterhaald kunnen worden, in hoeverre life review een waardevolle aanvulling voor het behandelaanbod van De Meergaarden is. Het wordt echter aanbevolen om in eerste instantie ook in de individuele sessies met reminiscentiekoffers te werken en naderhand eventuele vervolgmethodes te onderzoeken.

Conclusie

De methode van reminiscentiekoffers is een nieuwe en innovatieve manier van de inzet van reminiscentie bij dementerende ouderen. Aan de hand van koffers gevuld met voorwerpen uit het verleden worden dementerenden getriggerd om herinneringen op te halen en wordt hierdoor hun identiteit gesterkt.

Reminiscentietherapie is een van de meest populaire psychosociale interventiemethodes in de zorg met dementerenden. Reminiscentie houdt het ophalen van herinnering aan hand van voorwerpen uit het verleden, zoals bijvoorbeeld foto's, keukenspullen of muzikale opnames, in. Er is in het verleden aangetoond dat door reminiscentie een verbetering in stemming, cognitie, welzijn en sociaal functioneren plaats kan vinden.

Tot heden is er voor zover bekend nog geen specifiek onderzoek gedaan naar de effecten van het werken met reminiscentiekoffers. Wel zijn er rapporten over soortgelijke therapiemethodes.

Het doel van dit onderzoek was om te achterhalen of een interventie betreffende het gebruik van reminiscentiekoffers in een zorginstelling in Eibergen doorgevoerd kan worden en hoe deze eruit moet zien. De doelgroep voor de geplande interventie is een groep van acht ouderen met dementie in de Livio locatie De Meergaarden. Voor de inhoud van de reminiscentiekoffers werd de samenwerking met museum De Scheper gezocht.

Aan de hand van semigestructureerde interviews kon achterhaald worden dat de grote meerderheid van de bewoners en actief betrokkenen achter het project staan en er enthousiast over zijn. Dit is een belangrijke voorwaarde voor het welslagen van de interventie.

Door de verkregen informatie uit de interviews was het mogelijk om een interventie voor het invoeren van reminiscentiekoffers bij Livio De Meergaarden op te stellen. Hierbij zijn verschillende aandachtspunten naar voren gekomen, zoals het geven van een voorlichting voor betrokken medewerkers voordat de reminiscentiekoffers ingevoerd worden. Verder werd de methode van op thema gesorteerde koffers door de deelnemers als meest toepasselijk bevonden en is er een lijst van acht themakoffers met inhoud gecreëerd. Deze lijst is deels gebaseerd op bestaande reminiscentiedozen, die al meerdere jaren bij Livio De Cromhoff gehanteerd worden en deels aangesloten bij eerder onderzoek naar reminiscentietherapiemethodes. Aan de hand van de uit de interviews verkregen informatie werd één nieuwe lijst met themakoffers gecreëerd, die aansluit bij de specifieke interesses van

de bewoners van De Meergaarden. De inhoud van de koffers kon met museum De Scheper afgestemd worden.

De geïnterviewden gaven een voorkeur voor groepsessies en met eventueel daaropvolgende individuele sessies. De sessies zullen begeleid worden door minstens één van de vaste medewerkers van Livio en één vrijwilliger.

In overleg met Livio kon uitgewerkt worden welke medewerkers betrokken zullen zijn bij de voorlichting, door wie deze gegeven zal worden en wie er uiteindelijk de beheerder van de reminiscentiekoffers zal zijn.

In deze studie werd voor de eerste keer onderzoek gedaan naar de inzet van reminiscentiekoffers. Hier werd specifiek gekeken naar de meningen van de latere deelnemers van de interventie en naar de mening van degenen, die betrokken zullen zijn bij de uitvoering. Hierdoor kon een vernieuwende en heel individueel op de zorginstelling en de deelnemers afgestemde methode van het gebruik van reminiscentiekoffers ontwikkeld worden. Er wordt verwacht dat door het grondige vooronderzoek bijzonder positieve effecten na de interventie op zullen treden.

Afsluitend kan worden gezegd dat de bevindingen van dit onderzoek pleiten vóór de inzet van reminiscentiekoffer in de PG woongroep van Livio De Meergaarden.

Referenties

- American Psychiatric Association, & American Psychiatric Association. Task Force on DSM-IV. (1994). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders: DSM-IV*. Amer Psychiatric Pub Inc.
- Bakker, M. (2006). *Kwaliteit: De invloed van herinnering op de kwaliteit van het leven bij dementerende ouderen*. Verkregen op 15.09.2013 van <http://www.reminiscentie.nl/item/268/kwaliteit.pdf>
- Bluck, S., & Levine, L. J. (1998). Reminiscence as autobiographical memory: A catalyst for reminiscence theory development. *Ageing and Society*, 18(2), 185-208.
- Bohlmeijer, E., Smit, F., & Cuijpers, P. (2003). Effects of reminiscence and life review on late-life depression: a meta-analysis. *International journal of geriatric psychiatry*, 18(12), 1088-1094.
- Brooker, D., & Duce, L. (2000). Wellbeing and activity in dementia: a comparison of group reminiscence therapy, structured goal-directed group activity and unstructured time. *Aging & Mental Health*, 4(4), 354-358.
- Butler, R. N. (1963). The life review: An interpretation of reminiscence in the aged. *Psychiatry*, 26(1), 65-76.
- De Koffertjesmethode: Vanuit de belevingswereld van een dementerende. (1997)
Verkregen op 15.09.2013 van http://www.despilkb.nl/koffertjes_methode.htm
- De Grote Schoonmaak (2006). Verkregen op 31.12.2013 van <http://jeugdsentimenten.net/omgeving/in-en-om-het-huis/de-grote-schoonmaak/>
- De Redactie (2013). Expositie over dementie. *Het Stadsblad Breda*, 2013, pagina 1.
Verkregen op 15.09.2013 van http://www.deweekkrant.nl/artikel/2013/september/13/expositie_over_dementie
- Façadegedrag (z.d.). Verkregen op 10.01.2014 van <http://www.betrokkenbijdementie.nl/kenniscentrum/Paginas/Fa%C3%A7adegedrag.aspx>
- Goldwasser, A. N., Auerbach, S. M., & Harkins, S. W. (1987). Cognitive, affective, and behavioral effects of reminiscence group therapy on demented elderly. *The International Journal of Aging and Human Development*, 25(3), 209-222.
- Haight, B. K., Gibson, F., & Michel, Y. (2006). The Northern Ireland life review/life storybook project for people with dementia. *Alzheimer's and Dementia*, 2(1), 56-58.

- Huysmans, M. (2007). *Mijn leven in een koffertje: Specifieke reminiscentie bij matig dementerenden*. Katholieke Hogeschool Kempen.
- Jonsdottir, H., Jonsdottir, G., Steingrimsdottir, E., & Tryggvadottir, B. (2001). Group reminiscence among people with end-stage chronic lung diseases. *Journal of advanced nursing*, 35(1), 79-87.
- Korte, J., & Bohlmeijer, E. (2010). De verhalen die we leven. *Denkbeeld*, 22(3), 12-15.
- Lai, C. K., Chi, I., & Kayser-Jones, J. (2004). A randomized controlled trial of a specific reminiscence approach to promote the well-being of nursing home residents with dementia. *International Psychogeriatrics*, 16(01), 33-49.
- Lappe, J. M. (1987). Reminiscing: The life review therapy. *Journal of gerontological nursing*.
- Patrick, B. C., Hisley, J., & Kempler, T. (2000). "What's everybody so excited about?": The effects of teacher enthusiasm on student intrinsic motivation and vitality. *The Journal of Experimental Education*, 68(3), 217-236.
- Patton, M. Q. (1990). *Qualitative evaluation and research methods*. SAGE Publications, inc.
- Rowe, P. (2009). Kaplan & Sadock's Concise Textbook of Clinical Psychiatry. *Journal of Mental Health*, 18(4), 360-361.
- Spreekwoorden met het woord keuken (z.d.). Verkregen op 31.12.2013 van <http://www.woorden.org/spreekwoord.php?woord=keuken>
- Tadaka, E., & Kanagawa, K. (2007). Effects of reminiscence group in elderly people with Alzheimer disease and vascular dementia in a community setting. *Geriatrics & Gerontology International*, 7(2), 167-173.
- Van Loon, J. (2006). *Mijn partner raakt de weg kwijt: omgaan met dementie*. Pearson Education.
- Van Puyenbroeck, J. (2006). Reminiscence in ageing people with intellectual disabilities. Exploration of the phenomenon and evaluation of adapted group work.
- Wang, J. J. (2007). Group reminiscence therapy for cognitive and affective function of demented elderly in Taiwan. *International Journal of Geriatric Psychiatry*, 22(12), 1235-1240.
- We(e)tenschap: Hoeveel mensen met dementie zijn er? (2013). Verkregen op 16.09.2013 van <http://www.alzheimer-nederland.nl/actueel/onderzoek/2013/januari/hoeveel-mensen-met-dementie-zijn-er.aspx>
- Webster, J. D., & McCall, M. E. (1999). Reminiscence functions across adulthood: A replication and extension. *Journal of Adult Development*, 6(1), 73-85.

Isabel Nolte: Reis naar het verleden: Reminiscentiekoffers voor ouderen met dementie

Webster, J. D., & Haight, B. K. (2002). *Critical advances in reminiscence work: From theory to application*. Springer Publishing Company.

Wetsteijn, B. (2013). 400km op de tandem voor dementie. *Dichtbij*, 2013, pagina 1.

Verkregen op 15.09.2013 van <http://www.dichtbij.nl/groot-alkmaar/sport/artikel/3033254/400-km-op-de-tandem-voor-dementie.aspx>

Woods, B., Spector, A., Jones, C., Orrell, M., & Davies, S. (2005). Reminiscence therapy for dementia. *Cochrane Database Syst Rev*, 2.

Bijlage

Bijlage 1: Interviewschema

Reis naar het verleden: Reminiscentiekoffers als hulpmiddel bij ouderen met dementie

DOEN: Samenvatten (begrijp ik het goed dat u...), stiltes laten vallen, niet afkappen.

Noemen aan het begin: Ik ga u ook vragen naar persoonlijke dingen, tijdens het interview ga ik overal op in. Indien u het echt niet wilt hebben over bepaalde zaken dan hoeft dit niet.

1. Heef u al gehoord van het project met reminiscentiekoffers wat in de Meergaarden van start zal gaan?

- Indien ja, wat heeft u er al van gehoord?
 - Doorvragen indien wenselijk: wat bedoelt u precies, kunt u dat misschien toelichten, kunt u hier misschien een voorbeeld van geven, hoe ziet u dat precies?
- Indien nee, toelichten: Reminiscentiekoffers, of herinneringskoffers, bevatten voorwerpen van vroeger en worden ervoor gebruikt om herinneringen op te halen.

Hoe heeft u gehoord van het project reminiscentiekoffers?

- Doorvragen indien wenselijk: wat bedoelt u precies, kunt u dat misschien toelichten, kunt u hier misschien een voorbeeld van geven, hoe ziet u dat precies?

Wist u direct dat u een deel wilde maken van het project of heeft u getwijfeld?

- Waarom heeft u wel of niet getwijfeld?
- Is er nog meer dat u hierover kwijt wilt?
 - Doorvragen indien wenselijk: wat bedoelt u precies, kunt u dat misschien toelichten, kunt u hier misschien een voorbeeld van geven, hoe ziet u dat precies?

2. Wat is het belang van u/uw organisatie bij dit project?

- Doorvragen indien wenselijk: wat bedoelt u precies, kunt u dat misschien toelichten, kunt u hier misschien een voorbeeld van geven, hoe ziet u dat precies?

3. Wat is na uw mening het doel van het project reminiscentiekoffers?

- Waarom is dat in uw ogen het doel?
 - Doorvragen indien wenselijk: wat bedoelt u precies, kunt u dat misschien toelichten, kunt u hier misschien een voorbeeld van geven, hoe ziet u dat precies?

4. Wat is in uw ogen de hoofddoelgroep voor het gebruik van reminiscentiekoffers?

- Waarom is dat in uw ogen de hoofddoelgroep?
 - Doorvragen indien wenselijk: wat bedoelt u precies, kunt u dat misschien toelichten, kunt u hier misschien een voorbeeld van geven, hoe ziet u dat precies?

5a. Hoe zou de reminiscentiekoffer na uw mening aangeboden moeten worden?

- Zelf pakken of met begeleiding?
- Vrijwillig of verplicht?
- Individueel of groepsverband?
- Een algemene koffer of meerdere verschillende koffers?
 - Indien meerdere: Gesorteerd op thema's of episoden?
 - Welke thema's/episoden lijken u handig?

 - Doorvragen indien wenselijk: wat bedoelt u precies, kunt u dat misschien toelichten, kunt u hier misschien een voorbeeld van geven, hoe ziet u dat precies?

5b. Wat zijn de condities voor het invoeren van reminiscentiekoffers? / Wat moeten we al in huis hebben?

- Doorvragen indien wenselijk: wat bedoelt u precies, kunt u dat misschien toelichten, kunt u hier misschien een voorbeeld van geven, hoe ziet u dat precies?

5c. Wie moeten er na uw mening betrokken worden bij het project reminiscentiekoffer?

- Indien nodig voorbeelden noemen: medewerkers van Livio, medewerkers van Museum de Scheper, vrijwilligers, mantelzorgers, familie, bewoners etc.
- Indien niet genoemd: Lijkt het u ook handig om medewerkers van Livio, medewerkers van Museum de Scheper, vrijwilligers, mantelzorgers, familie, bewoners etc. bij het project te betrekken?

Bij welke onderdelen van het project zouden de genoemde personen betrokken moeten worden?

- Indien nodig voorbeelden noemen: Bij de voorbereiding? Bij de doorvoering? Bij de nazorg?

Op welke manier zouden de genoemde personen betrokken moeten worden?

- Doorvragen indien wenselijk: wat bedoelt u precies, kunt u dat misschien toelichten, kunt u hier misschien een voorbeeld van geven, hoe ziet u dat precies?

Bijlage 2: Ingekort interviewschema voor de dataanalyse

1. Heef u al gehoord van het project met reminiscentiekoffers wat in de Meergaarden van start zal gaan?

a) Hoe heeft u gehoord van het project reminiscentiekoffers?

b) Wist u direct dat u een deel wilde maken van het project of heeft u getwijfeld?

2. a) Wat is het belang van uw organisatie bij dit project?

b) Wat is uw belang bij dit project?

3. Wat is na uw mening het doel van het project reminiscentiekoffers?

4. Wat is in uw ogen de hoofddoelgroep voor het gebruik van reminiscentiekoffers?

5. Hoe zou de reminiscentiekoffer na uw mening aangeboden moeten worden?

a) Zelf pakken of met begeleiding?

b) Vrijwillig of verplicht?

c) Individueel of groepsverband?

d) Een algemene koffer of meerdere verschillende koffers?

e) Indien meerdere: Gesorteerd op thema's of episoden?

f) Welke thema's/episoden lijken u handig?

6. Wat zijn de condities voor het invoeren van reminiscentiekoffers? / Wat moeten we al in huis hebben?

7. Wie moeten er na uw mening betrokken worden bij het project reminiscentiekoffer?

8. Wat wilt u nog kwijt? Vragen?

Bijlage 3: Codeerschema

Thema	Categorie	Code	Uitleg	
<i>Kennis over het project</i>	Bekend met het project?	1.1	Uitspraken waaruit blijkt dat de respondent <u>wel</u> bekend is met het project	
		1.2	Uitspraken waaruit blijkt dat de respondent <u>niet</u> bekend is met het project	
	Betrokkenheid	2.1	Uitspraken waaruit blijkt dat de respondent <u>initiatiefnemer</u> is van het project	
		2.2	Uitspraken waaruit blijkt dat de respondent <u>van begin af aan betrokken</u> is bij het project	
		2.3	Uitspraken waaruit blijkt dat de respondent <u>later bij het project betrokken</u> is	
	Enthousiasme	3.1	Uitspraken waaruit blijkt dat de respondent het project leuk, mooi, interessant, nuttig, etc. vindt	
		3.2	Uitspraken waaruit blijkt dat de respondent het project <u>niet</u> leuk, mooi, interessant, nuttig, etc. vindt	
	<i>Belang organisatie</i>	Intern	4.1	Uitspraken waaruit blijkt dat het belang van de organisatie ligt in het verbeteren van de werkzaamheden binnen de organisatie (bijv. de zorg voor de ouderen verbeteren, voorwerpen uit het museum beter gebruiken, etc.)
		Extern	4.2	Uitspraken waaruit blijkt dat het belang van de organisatie ligt in het imago van de organisatie (bijv. naamsbekendheid, meetellen in de maatschappij, etc.)
<i>Persoonlijk belang</i>	Zelfontwikkeling	5.1	Uitspraken waaruit blijkt dat de respondent zichzelf verder wil ontwikkelen d.m.v. het project (bijv. beter worden in huidige functie, kennis opdoen, etc.)	
	Geen persoonlijk belang	5.2	Uitspraken waaruit blijkt dat de respondent geen persoonlijk belang heeft bij het project of het maatschappelijk belang voorop stelt	
<i>Doel van het project</i>		6	Uitspraken waaruit blijkt wat volgens de respondent het doel is van het project	
<i>Doelgroep</i>		7.1	Uitspraken waaruit blijkt dat de doelgroep van het project de <u>PG groep van De Meergaarden</u> is	
		7.2	Uitspraken waaruit blijkt dat de doelgroep van het project <u>dementerenden</u> in het algemeen zijn	
		7.3	Uitspraken waarin een <u>andere doelgroep</u> wordt genoemd dan bij bovenstaande codes	
<i>Vorm van inzet</i>	Begeleiding	8.1	Uitspraken waaruit blijkt dat de	

		8.2	respondent een <u>passieve rol of geen rol</u> ziet voor de begeleiding Uitspraken waaruit blijkt dat de respondent een <u>actieve rol</u> ziet voor de begeleiding
	Vrijwillig/verplicht	9.1	Uitspraken waaruit blijkt dat de respondent het werken met reminiscentiekoffers ziet als <u>vrijwillige</u> activiteit
		9.2	Uitspraken waaruit blijkt dat de respondent de het werken met reminiscentiekoffers ziet als <u>verplichte of gestructureerde</u> activiteit
	Individueel/groep	10.1	Uitspraken waaruit blijkt dat de respondent de therapie met reminiscentiekoffers ziet als <u>individuele</u> activiteit
		10.2	Uitspraken waaruit blijkt dat de respondent de therapie met reminiscentiekoffers ziet als <u>groepsactiviteit</u>
		10.3	Uitspraken waaruit blijkt dat de respondent de therapie met reminiscentiekoffers ziet als een <u>combinatie</u> van een individuele activiteit en een groepsactiviteit
<i>Thema koffers</i>	Algemeen/thema's	11.1	Uitspraken waaruit blijkt dat de respondent een voorstander is van <u>algemene</u> reminiscentiekoffers
		11.2	Uitspraken waaruit blijkt dat de respondent een voorstander is van reminiscentiekoffers met <u>specifieke thema's</u>
	Thema's	12.1	Consumptiegoederen (bijv. koffie, snoep, tabak, etc.)
		12.2	Oorlog
		12.3	Huishouden (bijv. schoonmaak, keuken, etc.)
		12.4	Boerenleven
		12.5	Werk
		12.6	Gezin
		12.7	School
		12.8	Mannen
		12.9	Vrouwen
		12.10	Tijdsepisoden
		12.11	Overige thema's
		12.12	Uitspraken waarin een thema als negatief wordt beschouwd of wordt afgeraden
<i>Conditie's</i>		13.1	Uitspraken die wijzen op educatieve voorwaarden bij het invoeren van de koffers.
		13.2	Uitspraken die wijzen op facilitaire voorwaarden bij het invoeren van de koffers.
		13.3	Uitspraken die wijzen op

		onderhoudsmatige voorwaarden bij het invoeren van de koffers.
<i>Betrokken personen</i>	14.1	Uitspraken betreffende de inzet van vrijwilligers voor/tijdens de interventie.
	14.2	Uitspraken betreffende de inzet van familie/mantelzorgers voor/tijdens de interventie.
	14.3	Uitspraken betreffende de inzet van medewerkers van Livio voor/tijdens de interventie.
	14.4	Uitspraken betreffende de inzet van medewerkers van het museum voor/tijdens de interventie.
<i>Niet relevant</i>	15.1	Uitspraken van respondenten die niet van belang zijn voor het onderzoek
	15.2	Uitspraken van onderzoeker

Bijlage 4: Resultaten interbeoordelaarsbetrouwbaarheidsanalyse

	Waarde	Significantieniveau
Cohen's kappa	.843	.000
N valide gevallen	81	

Bijlage 5: Themakoffers van Livio locatie De Cromhoff:

De volgende lijsten werden grotendeels letterlijk overgenomen van De Cromhoff. De laatste vier lijsten zijn gevormd op basis van het zelf onderzoeken van de inhoud.

Snoep van vroeger

- gedicht “Snoepwinkeltje”
- 2 foto’s van een ouderwetse snoepwinkel
- 2 foto’s van een jongen en een meisje
- fles voor schuddrop
- zakje met hartjes
- 2 zakjes met isjbonbons
- bruin snoepzakje met “kussentjes”
- 2 bruine snoepzakjes met allerlei snoep
- 1 stukje zoethout
- 4 stroop staafjes

Vakantie

- krantenknipsel “Oostenrijk”
- popje “klederdracht”
- vakantie kaarten
- 2 zwart wit foto’s
- 5 folders (allerlei)
- 2 tentharingen
- schelpen
- embleem “Stryn” en “Balestrand”
- wit vaasje
- 12 glazen met vakantie prints
- 1 glazen onderzetter

Op de koop toe

- kwartetspel
- blik: “Carro chocolade” met speldjes
- blik: “Continental chocolates” met speelprulletjes
- blik: “SPAR”
- doosje met zilveren briefopenener
- singeltje: “Loekie, Rieki en Wieki”
- kopie: “Sjakie en de chocoladefabriek”

- boek: "Op de koop toe"
- boek: "Verzamelen"

Herendoos

- De weekend gids
- voetbalschoenen
- koperen asbak
- notenkraker
- 6 houten sigarendozen
- blik "Douwe Egberts" pijptabak
- portemonnee
- kledingborstel groot
- kledingborstel klein
- 2 blikken sigarendozen
- "Old Spice" aftershave
- pijpreinigers
- doosje lucifers
- schoenspanners
- scheerapparaat
- fles "Jägermeister"
- 2 pijptabak aanstampers
- sleutelbosmapje
- fles opener
- 3 stropdassen
- 2 pijpen
- 3 foto's
- 1 afbeelding van een "Porsche"

Je binnen en je buitenkant

- "Atrix" handcreme
- krulspelden
- halsdoekje rood met witte stippen
- witte pumps
- nagellak
- "Sunlight" zeep
- stukje gouden koord
- halsdoekje zwart met pattern

- halsdoekje paars

Één recht, één averecht

- burda
- doosje “The singer manufacturing Co.” met spoeltjes, voetjes, etc.
- doosje “Wybert” met spelden, krijt, haakje, paperclips, etc.
- radeerwielkje
- doosje “Payens” met naalden
- houten ei
- houten paddestoel
- katoenen broekstootband
- 1 paar jarretelknoopjes
- 1 roze schuin gesneden biaisband
- 1 zwarte schuin gesneden biaisband
- kaartje zwart keperband
- 2 geborduurde werkjes in rond houten lijstjes
- verweerd goudkleurig doosje met knopen en haakjes
- kaartje met zwarte haakjes
- in plastic verpakt crème biaisband
- kaartje met linnen knoopjes “Queen”
- kaartje met 4 zwarte drukknoopjes
- kaartje met 2 zwarte haakjes
- kaartje met 2 zilverkleurige haakjes
- zilverkleurige broche
- kaartje met 3 kleine zilverkleurige drukknoopjes
- visje
- rood plastic doosje met stoffen haakje
- kaartje met 1 zilverkleurig drukknoopje
- 4 koperkleurige hangers
- haakpratonen
- houten ring
- 2 gehaakte kleedjes
- bruin/roze pannenlap

Sokken

- meerdere paar sokken in verschillende maten en materialen

Vrije tijd en werken van toen

- gereedschap van vroeger, zoals hamers, troffels, een spoel etc.

Spelletjes van vroeger

- puzzle
- “Mens erger je niet” spel
- speeldoos
- knuffels

Muziek uit de hele wereld

- verschillende instrumenten, zoals regenmaker, trommels, ratels etc.

Bijlage 6: Lijst met themakoffers inclusief inhoud

Op de boerderij

- kleine melkkan
- speelfiguurtjes boerderij: koe, varken, kip, kat, hond, paard*
- foto's van boerderijen uit de omgeving Eibergen van vroeger
- foto's van boerderijen uit de omgeving Eibergen van heden
- gedicht "Achterhook" (zie bijlage 8)
- foto "weefgetouw"
- foto "klompen maken"
- houten klompen
- ijzeren gewicht
- weegschaal

Eten en Drinken

- koffieblik "Buisman"
- koffieblik "Van Nelle"
- cacaoblik "Droste"
- reclame plaatje "Blue Band"*
- chocola reep "Droste"*
- ouderwets snoepgoed*

Mannenkoffer: Wat een man allemaal kan

- 3 stropdassen
- kledingborstel
- sigaar
- tabakdoos
- 2 pijpen
- pijpenreiniger*
- doosje lucifers
- scheermesje
- flesopener
- duimstok
- pijptabak aanstamper*
- aftershave*

Vrouwenkoffer: Je binnen- en je buitenkant

- dameshandschoen
- lippenstift*
- rouge*
- make up penseel*
- handspiegel
- haarborstel
- doosje met naalden
- doosje met gaarn
- geborduurde werkjes in lijstjes
- ouderwets ondergoed
- blik met knoopjes
- ouderwetse broche

Het huishouden

- tegeltjes met wijsheden*
- koffiemolen*
- blik met speldjes
- weckpot met inmaakring en weckklemmen
- foto van een weckketel
- spreekwoordenlijst: “In de keuken” (zie bijlage 8)
- foto's van ouderwetse gerechten
- wafelijzer*
- pannenlap*

De grote schoonmaak

- schoonmaak borstel
- schoonmaak middel
- zeep “Sunlight”
- kleine mattenklopper*
- verhaal “De grote schoonmaak” (zie bijlage 8)
- afbeelding “schoonmaakster” (zie bijlage 8)
- foto “wastobbe met wasboord”

Op School: Wat hansje niet leert...

- schoolboord klein*
- krijt
- ouderwets schoolboek
- 5 schoolplaten van Jetses
- lei en griffel
- houten telraam
- kroontjespen
- inktpot

Gezin

- babysokjes*
- babymuts*
- ouderwetse luier
- foto's van gezinnen
- Spel: "Mens erger je niet"
- pop
- speelgoed auto*
- gebreide knuffel
- plaatjesalbum "Verkade"
- ouderwetse kledingstukken

*Alle met een sterretje gekenmerkte voorwerpen zijn niet voorradig in museum De Scheper. De meeste van deze voorwerpen kunnen in de handel verkregen worden. Anderen kunnen eventueel via Livio De Cromhoff verkregen of desnoods weggelaten worden.

Bijlage 7: Handleiding reminiscentiekoffers

Hoe gebruik je deze koffer?

Allereerst hopen we dat u deze koffer met zijn complete inhoud hebt ontvangen. Ter controle wordt verwezen naar de bijgevoegde lijst, waarop de inhoud vermeld staat. Zouden er dingen missen, vragen we u om dat de beheerder van de koffers [medewerker van Livio De Meergaarden] de melden.

De doelstelling van het werken met reminiscentiekoffers

Er zijn meerdere doelen voor het werken met reminiscentiekoffers. In eerste instantie gaat het om het uitvoeren van een leuke activiteit met de groep of individueel, waarbij op een aangename en laagdrempelige manier met elkaar in contact gekomen kan worden. Door deze activiteit in de groep uit te voeren wordt de onderlinge integratie bevorderd en de bewoners kunnen elkaar beter leren kennen.

Door mensen uit te nodigen om over zichzelf te vertellen wordt hun zelfbewustzijn en zelfwaarde gesterkt. Identiteit en de “wortels” van de bewoners worden nadrukkelijk naar voren gebracht, wat helpt om weer een duidelijker beeld van zich zelf te hebben.

De uitgangspunt van deze koffer is dat het evrtellen van herinneringen van vroeger en het delen van deze herinneringen met elkaar heel belangrijk is voor de bewoners onderling en voor de band tussen cliënt en verzorgende. Het gaat dus om het leggen van contact, in groepsverband of in individuele gesprekken.

Door te zien, te voelen of te herkennen worden de cliënten getriggerd en komen herinneringen los. De volgende stap is dan om de deelnemers uit te nodigen om deze herinneringen met elkaar te delen.

Hoe begin je een activiteit deze koffer?

Er volgen een aantal mogelijkheden voor het gebruik van deze koffer:

Voorbeeld 1: De spulletjes worden op tafel gelegd. Een van de deelnemers wordt gevraagd of hij/zij dingen herkent. Hierbij kan doorgevraagd worden over verschillen tussen vroeger en het heden. Het voorwerp kan aansluitend in de groep rondgegeven worden.

Voorbeeld 2: Voordat de bewoners de kamer binnen komen worden een aantal spulletjes op tafel gelegd. Hierdoor ontstaat vaak vanzelf een gesprek. Vervolgens kan het thema benadrukt worden door een duidelijke vraag of stelling te brengen.

Voorbeeld 3: Bewoners mogen zelf iets uit de koffer pakken. Vervolgens wordt aan hun gevraagd om iets te vertellen over het gekozen onderwerp. Voor het pakken kan ook een duidelijke vraag vooraf gaan, zoals: “Wat heeft u vroeger gebruikt?”, of, “Wat herkend u (helemaal niet) uit deze koffer?”.

Voorbeeld 4: Als er een verhaal of gedicht aan de koffer is toegevoegd kan begonnen worden door deze voor te lezen. Daarna kunnen de bewoner of iets pakken of worden er bijpassende spulletjes aangegeven.

Voor de voortgang van het gesprek is het prettig om als gespreksleider zelf ook iets te vertellen. Hierdoor wordt het gesprek levendig gehouden. Ook kan hierdoor het verleden makkelijker worden vergeleken met het heden. daarbij is het belangrijk dat de gespreksleider in de gaten houdt dat de verschillende deelnemers allemaal aan bod komen (op vrijwillige basis). Aan lange praters mag gerust gevraagd worden om een onderwerp af te ronden. Aandacht en respect voor de deelnemers zijn hierbij enorm belangrijk. Iedereen moet het gevoel hebben “gehoord” te worden en zijn/haar verhaal kwijt te kunnen.

Bijlage 8: Materialen voor de koffers

Gedicht: Achterhook

Achterhook

Dotterbloemen aan de Boombeek 'k Wille in 't veurjaor in de weide lopen,
de bonte weide van mien Achterhookse land,
gael van de peerde- en paers van de pinksterblomen,
met kroos en dotterblomen an de waterkant.

Koeien in de wei in Kotten 'k Wille in de zomer in de zonne zitten,
dee schient ovver mien Achterhookse land,
waor de beeste staot te dreumen in de weide,
een peerd de kaore trok deur 't mulle zand.

Vliegenzwammen in het veen van Zwillbrock "k Wille in de harfst deur onze busse dwalen,
't broengevarfde bos van mien Achterhookse land,
waor de herfsträö glinstert in de ondergaonde zonne,
en peddesteule greujt in een heksenrand.

Winter in het Woold "k Wille in de winter de snee weer heuren kraken,
as 'k lope in mien Achterhookse land,
de giezel op de tekke en de blomen op de roeten,
zeen smönten onder de warmte van mienen hand.

Maor ik hebbe gelukkig niks te willen,
want alles kump zoals 't kommen mot,
't blif een euewegdurende bewaeging,
as 't ene kump, geet 't andere vot

Jo ter Linde-Deunk

Verhaal: De grote schoonmaak

De grote schoonmaak

Op een prachtige voorjaarsdag in april was het zover: mijn moeder kreeg de 'voorjaarskriebels' en begon aan **de grote schoonmaak**.

Ik herinner mij dat als ik op zo'n dag om twaalf uur uit school kwam verrast was dat bijna de gehele huisraad in de achtertuin stond. **Geweldig** vond ik dat! Alles ging anders dan anders: tussen de middag buiten in het zonnetje tussen het meubilair en de matrassen mijn boterham eten, 's middags tussen de nog steeds aanwezig spullen in de tuin **mijn glas limonade**leegdrinken, en 's avonds kregen we natuurlijk een makkelijke maaltijd voorgeschoteld want voor uitgebreid koken had mijn moeder geen tijd gehad!

Van boven naar beneden werd het huis op zijn kop gezet. De **dikke wollen dekens** hingen over de waslijn te luchten. Matrassen en kussens lagen buiten op waslijnstokken tussen twee houten huishoudtrapjes. De bedden zouden 's avonds weer opgemaakt worden met witte katoenen lakens mét borduursel in plaats van de warme winterse flanellen lakens. De kledingkasten werden ook leeggehaald. Een **sopdoek** ging door de kasten, en de winterkleding uit de kasten werd vervuild voor de zomerkleding, waardoor je op een koude voorjaarsdag gedwongen werd met een kort rokje, blote benen met kniekousen of sokjes en sandalen naar school te gaan. Nadat de bovenverdieping helemaal zomerklaar was, waren de woonkamer, de keuken en de gang aan de beurt.

De **kolenkachel** werd grondig schoongemaakt, deze zou tot de herfst geen dienst meer doen. Met een **ragebol** werden de spinnenwebben uit de hoeken van de kamer geragd, het behang werd afgestoft of als moeders het helemaal in haar bol kreeg, werd de woonkamer voorzien van een prachtig **nieuw behangetje** en werd ook het **plafond gewit**.

De vitrage werd gewassen, de overgordijnen hingen in navolging van de wollen dekens ook over de waslijn te luchten, en de kozijnen, ramen en deuren kregen een grondig poetsbeurt. De kasten werden leeggehaald, het kastpapier vernieuwd, serviesgoed werd afgewassen en alles wat maar een doekje kon gebruiken werd gesopt alvorens het weer in de kast terug gezet werd. Het **Perzisch tapijt** en tafelkleed werden buiten natuurlijk geklopt met de mattenklopper, de vloeren uitvoerig gedweild of geshamporald. En de meubels werden in de was of de **Pledge** gezet.

Het hele huis **rook** na zo'n grote schoonmaak nog dagenlang naar azijn, ammonia, groene zeep en boenwas. Tegenwoordig is, **gelukkig**, de dagenlange, voor- en (soms) najaar, grote schoonmaak uit de gratie geraakt.

Afbeelding: Schoonmaakster

Spreekwoordenlijst: In de keuken

- 1) een vette keuken een mager testament (=wie veel uitgeeft tijdens het leven, laat weinig na)
- 2) magerman is in die keuken kok (=het is er armoe troef)
- 3) schraalhans is hier keukenmeester. (=weinig te eten hebben)
- 4) zo welkom als een hond in de keuken (=absoluut niet welkom)